

ພາກທີ ນຶ່ງ

ຊີວິດຜູ້ຂ້າ

ໂດຍ ມະຫາ ສິລາ ວິຣະວົງສ໌

ຜູ້ຂ້າເປັນລູກບ້ານນອກ ທ່ຳກັບວ່າ ເກີດຢູ່ກ້ອນຂີ້ໄກ ໃຫຍ່ຢູ່ເທິງຫລັງຄວາຍ ຮູ້ຈັກ
ຫາກົບຫາຂຽດ ເກັບຜັກຫັກພິນກິນມາຕັ້ງແຕ່ຫົວທ່ຳຫມາກຕ້ອງ ເພາະເປັນລູກຊາວນາ
ຫ່າງໄກຄວາມຈະເລີນຈາກເມືອງຕັ້ງຫລາຍໂຍຊົມ ເກີດຢູ່ບ້ານຫນອງຫມິ່ນກ່ານ (ສມັຍນັ້ນ
ຂຶ້ນກັບອຳເພີ ສຸວັນນະພູມ) ຈັງຫວັດຮ້ອຍເອັດ ປະເທສສຍາມ ເມື່ອວັນທີ 1 ເດືອນສິງຫາ
ພ.ສ 2448 ກົງກັບເດືອນເກົ້າ ຂຶ້ນຫນຶ່ງຄ່ຳ ວັນອັງຄານ ເວລາ 12.30 ນາລິກາ ປີມະເສັງ
ຄ.ສ. 1904 ບິດາຊື່ **ເສນ**, ມາຣດາຊື່ **ດາ** ມີຜົນຮ່ວມທ້ອງດຽວກັນ ເກົ້າຄົນ. ຜູ້ຂ້າເປັນ
ຄົນທີ່ສີ່.

ບ້ານຫນອງຫມິ່ນກ່ານ ເປັນບ້ານໃຫຍ່ສົມຄວນ ມີປະມານ 300 ຫລັງຄາເຮືອນ ຕັ້ງ
ຢູ່ແຄມໂຄກ ດ້ານຕາເວັນຕົກຂອງບ້ານ ມີໂຄກປ່າຈິກປ່າກຸງ ເຊິ່ງອຸດົມໄປດ້ວຍພືດຜົນທີ່ເກີດ
ເອງ ເປັນຕົ້ນ ເຫັດຕ່າງໆ ແລະຜັກ ດ້ານຕາເວັນອອກຂອງບ້ານມີຫນອງໃຫຍ່ ເລິກ ນ້ຳອັງຢູ່
ຕລອດປີ ຮຽກວ່າ ຫນອງຫມິ່ນກ່ານ ເປັນທີ່ອາສັຍຂອງງົວຄວາຍໄດ້ລົງກິນລົງນອນ ໃນຣະດູ
ແລ້ງ ກັດຈາກຫນອງຫມິ່ນກ່ານນີ້ອອກໄປ ກໍເປັນທົ່ງນາທົ່ມ (ນາໂຄກທີ່ມີຕົ້ນໄມ້ຫ່າງໆ)
ກວ້າງສຸດສາຍຕາ⁶.

ທັມນຽມຂອງບ້ານນີ້ ແລະ ບ້ານ (ລາວ) ອື່ນໆ ທັງຫມົດໃນພາຄອສານ ອັນມີຈຳ
ນວນພິລເມືອງດຽວນີ້ເຖິງ 15 ລ້ານກວ່າ ແຕ່ກ່ອນໆ ກໍເປັນແບບດຽວກັນຫມົດ ຄື ປະຊາຊົນ
ທົ່ວໄປ ເຮັດນາ ເຮັດສວນຄົວ ເຮັດໄຮ່ ລ້ຽງຫມູ ເປັດໄກ່ ໄວ້ໃນທຸກຄົວເຮືອນ ແລະ ກິນເຂົ້າ
ຫນຽວຄືກັນຫມົດ.

ເຄື່ອງນຸ່ງຫົ່ມເຮັດເອົາເອງຫມົດ ຄືເຖິງຣະດູເດືອນແປດ ປູກຝ້າຍຕາມໄຮ່ແຕງ
ເດືອນອ້າຍ ເດືອນຍີ່ ເກັບດອກຝ້າຍນັ້ນມາອີ້ວ ແລະ ເຂັນເປັນເສັ້ນ ໄວ້ຕ່ຳແຜ່ນແພ ຣະດູ

* (ບັນທຶກນີ້ອາດຂຽນໃນຊຸມກາງປີ 50)

ເຂັ້ນຝ້າຍສ່ວນຫລາຍເປັນຣະດູແລ້ງ ຫລັງຈາກກ່ຽວເຂົ້າ ແລະ ເອົາເຂົ້າຂັ້ນເລົ້າຫມົດແລ້ວ ພວກຜູ້ສາວຈະພາກັນ ເຮັດ "ຂ່ວງ" (ຮ້ານຕ່າງໆ) ຂັ້ນກາງເດີນບ້ານ ແລ້ວມາໂຮມກັນເຂັ້ນ ຝ້າຍຢູ່ຂ່ວງນັ້ນ ຂ່ວງລະ 4-5 ສາວ ໃນເວລາກາງຄືນ ໂດຍກາຣດັງໄຟຫລົວໃຫ້ຄວາມສວ່າງ ເວລານັ້ນ ພວກອ້າຍບ່າວກໍພາກັນມາລົມສາວຕາມຂ່ວງນັ້ນໆ ພວກຜູ້ບ່າວທີ່ມາ ລາງຄືນ ກໍຖືໄມ້ມາຈັກຕອກ ຫລື ເອົາປ່ມາຝັນເຊືອກໄປນໍາ ໂດຍບໍ່ໃຫ້ເສັຽເວລາ.

ນອກຈາກເຂັ້ນຝ້າຍເຮັດແຜ່ນແພແລ້ວ ກໍລ້ຽງມ້ອນສາວເອົາເສັ້ນໄຫມ ມາເຮັດ ແຜ່ນແພຢ່າງດີອີກ ທຸກໆເຮືອນ ຕ້ອງມີສວນມອນ ສໍາລັບເອົາໃບມອນໄວ້ລ້ຽງມ້ອນ ກາຣ ຕໍ່າແຜ່ນແພຜ້າຝ້າຍຜ້າໄຫມ ເປັນຫນ້າທີ່ຂອງຜູ້ຍິງທັງຫມົດ ສໍາລັບຜ້າຝ້າຍນັ້ນ ເມື່ອຕໍ່າ ເປັນແຜ່ນ ແລະ ເອົາຕັດເສື້ອນຸ່ງ ຕ້ອງຍ້ອມດ້ວຍນ້ຳຫມໍ້ນິນກ່ອນ (ນິນ ຄໍາບາລີວ່າ ນິລ ແປວ່າ ສີດໍາ ຫລື ແຫລັ້ຫມາກຄໍ້) ນ້ຳຫມໍ້ນິນນີ້ ເຮັດຈາກຕົ້ນຄາມ ເຊິ່ງປູກໄວ້ຕາມໄຮ່ ຫລື ສວນຂອງໃຜລາວນັ້ນເອງ (ໄຫຊຽງໃຫມ່ ຮຽກນ້ຳຫ້ອມ) ເສື້ອນຸ່ງ ຂອງຜູ້ຍິງສາວ ທີ່ຕັດ ດ້ວຍຜ້າຝ້າຍຍ້ອມຫມໍ້ນິນນີ້ ຕັດແຂນຍາວໃສ່ຫມາກຕຸ້ມຂາວ ຖືຈັດ ຄືກັບເສື້ອໄຫດໍາທຸກວັນ ນີ້. ອັນທີ່ຈະນຸ່ງເສື້ອຜ້າຈາກເມືອງນອກນັ້ນບໍ່ມີເລີຍ.

ປະເພນີກາຣນັບກື ແລະ ກາຣສິກສາ

ຊາວອິສານແຕ່ກ່ອນນັບກືຜີຟ້າ ຜີແຖນ ແລະ ຜີດ້າ ຜີເທວະດາ ຜີເຊື້ອເປັນຕົ້ນ ແຕ່ ເຖິງດັ່ງນັ້ນ ທຸກໆບ້ານ ທີ່ເປັນບ້ານໃຫຍ່ ກໍມີວັດທຸກບ້ານ ກາຣສິກສາຂອງປະຊາຊົນ ມີແຕ່ ບວດຮຽນຕາມວັດ ຫນັງສືທີ່ຮຽນແມ່ນຕົວລາວ ຕົວຫັມ ຕົວຂອນ ເລກແບບບູຮານ ໃຊ້ສູດ ເປັນພາສາສັນສະກຣິຕ ປືນລາວ (ຕົວອັກສອນໄທ ຍັງບໍ່ຮຽນໃນສມັຍນັ້ນ) ຊາວອິສານ ກືວ່າ ຊາຍທຸກຄົນຕ້ອງບວດຮຽນຂຽນອ່ານ ຜູ້ໃດບໍ່ໄດ້ບວດ ນັບວ່າເປັນຄົນດິບ ບໍ່ຮູ້ຫຍັງ (ຄືບໍ່ໄດ້ ເຂົ້າໂຮງຮຽນນັ້ນເອງ) ປະເພນີກາຣທຳບຸນຍ໌ທຸກຢ່າງກໍຄືກັນ ບຸນຍ໌ທີ່ສຳຄັນ ແລະ ຍິ່ງໃຫຍ່ ກໍແມ່ນບຸນຍ໌ມະຫາຊາຕ ກັບບຸນຍ໌ບັ້ງໄຟ (ບຸນຍ໌ມະຫາຊາຕມັກເຮັດໃນ ຣະດູເດືອນ 4 ໄປຫາ ເດືອນ 5 ບຸນຍ໌ບັ້ງໄຟ ເຮັດແຕ່ເດືອນ 6 ເພິ່ງໄປຫາເດືອນແປດຂ້າງຂຶ້ນ). ຂໍເວົ້າຈຳເພາະປະ ເພນີບຸນຍ໌ມະຫາຊາຕ ຫລື ບຸນຍ໌ພຣະເວສ (ຄືເຮັດບຸນຍ໌ຟັງເທສນ໌ເຮືອງທ້າວເວສສັນຕຣະ) ບຸນຍ໌ນີ້ ເປັນບຸນຍ໌ໃຫຍ່ຍິ່ງ ກ່ອນຈະຕັ້ງບຸນຍ໌ ທາງສິງຄ໌ ແລະ ຊາວບ້ານ ປະຊຸມຕົກລົງກັນ ຈະເຮັດໃນເດືອນໃດ ວັນໃດ ແລະ ຈະໃສ່ບ້ານໃດແດ່ (ຄືເຊີນບ້ານໃດມາຮ່ວມນຳແດ່) ເມື່ອຕົກ ລົງແລ້ວ ກໍເອົາຫນັງສືເຮືອງພຣະເວສສັນຕຣະຊາຕົກ ເຊິ່ງມີຈຳນວນ 13 ຜູກ ອອກມາແບ່ງ ໃຫ້ຄົບທ່ໍຈຳນວນຜູ້ຈະເທສນ໌ ໂຮມທັງພຣະທີ່ຢູ່ກັບວັດ ແລະ ທີ່ໃສ່ມາຈາກບ້ານອື່ນ (ລາງ ເທື່ອກໍເຖິງ 40-50) ຫນັງສືທີ່ແບ່ງອອກນີ້ ຮຽກວ່າ ກັນທ໌ ແລ້ວກໍແຈກຢາຍຫນັງສືນັ້ນ ໄປຕາມຫົວວັດຕ່າງໆ ທີ່ຈະນິມົນມາ ພ້ອມກັບແຈກຢາຍຫນັງສືນີ້ ກໍຂຽນສາກ ຫລື ສລາກ (ຄືໃບບອກບຸນຍ໌ ແລະ ບັດເຊີນນັ້ນເອງ) ໃສ່ໄປພ້ອມ ໃນສລາກນັ້ນ ວ່າ "ວຸດທິທັມ ຄຳຝູງຂ້າ ທັງຫລາຍ ພາຍໃນມີຫົວຄຣູ (ຫລືອາຊຄຣູເຈົ້າ. . .) ເປັນປະທານ ພາຍນອກມີເກົ້າແກ່ ພໍ່ແມ່ ເຈົ້ານາຍບ້ານ . . . ເປັນເຄົ້າ ໄດ້ເຕົ້າໂຮມກັນເຮັດບຸນຍ໌ມະຫາຊາຕ ຈິ່ງຂໍເຊີນ ເກົ້າແກ່ພໍ່ແມ່ ບ່າວສາວ ໄປຟັງທັມມະເທສນາ ກິນທານນຳກັນເຖິນ " ດັ່ງນີ້.

ສ່ວນພວກຊາວບ້ານກໍຕົກກັນ ຫລືແບ່ງກັນຄ້ຳ ຄືລ້ຽງພວກບ້ານອື່ນທີ່ມາໃນງານ ບຸນຍ໌ນັ້ນ ເປັນຄຸ່ມໆ ຄືຄຸ່ມນັ້ນ ລ້ຽງບ້ານນັ້ນ ຫລື 3-4 ເຮືອນລ້ຽງບ້ານຫນຶ່ງ ອັນນີ້ຮຽກວ່າ ຄ້ຳບຸນຍ໌ ນອກຈາກນີ້ແລ້ວ ພວກເຮືອນທີ່ໄດ້ຮັບຄ້ຳບ້ານໃດ ກໍພາກັນໄປປຸກຜາມອ້ອມວັດ ພາຍໃນຕ້າຍວັດຈົນຮອບ ເວ້ນແຕ່ທາງຜັກຕູເຂົ້າ ເຖິງວັນບຸນຍ໌ ກໍເອົາສາດເສື້ອໄປປູ ເອົາ ແອ່ງນ້ຳໄປຕັ້ງໄວ້ ພວກທີ່ມາບຸນຍ໌ ກໍໄປເຊົາຕາມຜາມໃຜຜາມລາວ ທີ່ເຈົ້າສັດທາເຮັດໄວ້ ນັ້ນ. ຄັນຕອນຫົວຄ່ຳ ພວກຊາວບ້ານກໍພາກັນຫາບອາຫານຂອງກິນອອກມາລ້ຽງກັນຢູ່ຜາມ ຕາມສະບາຍ ຕົກກາງຄືນມາ ພວກອ້າຍບ່າວມາທຽວລົມສາວຕາມຜາມນັ້ນ ທັງເສບທັງ

ລຳ ທັງຈ່າຍຜຍາສຸດແລ້ວແຕ່ໃຜຈະມັກແນວໃດ ເປັນກາຣສນຸກສນານສຳລານໃຈເປັນທີ່ສຸດ
ໂດຍບໍ່ມີກາຣວິວາດຜິດກຽງ ຂ້າຕິກັນເລີຍ ອັນນີ້ເວົ້າພຽງຫຍໍ້ໆ ຜູ້ຂ້າເກີດມາໃນຫມູ່ຊົນ
ຜູ້ມີຂົນບັທນຽມເປັນດັ່ງນີ້ ແລະ ໄດ້ຮູ້ເຫັນມາດ້ວຍຕາຕົນເອງ ຫລາຍສິ່ງຫລາຍອັນ ຈິ່ງ
ຮູ້ສຶກວ່າ ວັດທະນະທັມ ຫລື ຮິດຄອງປະເພນີແຕ່ກີ້ ກັບດຽວນີ້ຜິດກັນປານຟ້າກັບດິນ.

ກາຣສຶກສາ ຂອງຜູ້ຂ້າ

ຜູ້ຂ້າເກີດມາໃນບ້ານ ເຊິ່ງມີສະພາບດັ່ງກ່າວ ແຕ່ພໍອາຍຸໄດ້ປະມານ 8 ປີ ກໍໄດ້ ຮຽນຫນັງສືລາວກ່ອນ (ຫນັງສືລາວນີ້ ເຫັນເພິ່ນຮ້ອງກັນໃນສມັຍນັ້ນວ່າ ຫນັງສືໃຫນ້ອຍ) ໂດຍຮຽນນຳພໍ່ຕູ້ ເວລາກາງຄືນ ເວລາກາງເວັນໄປລ້ຽງງົວລ້ຽງຄວາຍ, ຫນັງສືທີ່ຮຽນ ແມ່ນ ກາບ**ປຸ່ສອນຫລານ** ກັບຫນັງສື **ຈຳປາສີ່ຕົ້ນ** ໃນເວລາຮຽນຫນັງສືນຳພໍ່ຕູ້ນີ້ເອງ ພໍ່ຕູ້ໄດ້ ເວົ້ານິທານຕ່າງໆສູ່ພັງ ຈົນຕລອດເຮືອງ **ເຈົ້າອະນຸ** ແລະ **ເຈົ້າຣາຊວົງ** ພໍ່ຕູ້ເວົ້າວ່າ " ພວກ ເຮົາແຕ່ກ່ອນ ຂຶ້ນສວຍ**ເຈົ້າອະນຸວຽງຈັນທົນ** ສຍາມໄປຕີເອົາ ວຽງຈັນທົນ ໄດ້ ຈິ່ງໄດ້ຂຶ້ນ ສ່ວຍສຍາມ " ແລ້ວພໍ່ຕູ້ກໍເລົ່າເຮືອງຕອນ **ເຈົ້າຣາຊວົງ** ເລວກັບສຍາມແລ້ວຫນີເຂົ້າປ່າໄປ ຮຽນມົນນຳລືສີ (ຕາມເຮືອງທີ່ກ່າວໃນຫນັງສືພື້ນ **ທ້າວເຫລົາຄຳ**) ແລະ ຄຳຂວັນທີ່ວ່າ **"ບ້າງເຈົ້າ ບ່າງ ບ້າງຣາຊວົງ ຂົງວຽງຈັນທົນ ຣາຊວົງເປັນເຈົ້າ ວຽງຈັນທົນເສົ້າ ສາວ ເອີຍຢ່າຟ້າວວ່າ ມັນຊີໄປ້ບາດຫລ້າ ແຕງຊ້າງຫນ່ວຍປາຍ "** ນີ້ຂ້າເຈົ້າກໍໄດ້ມາຈາກພໍ່ຕູ້ ແຕ່ເວລາພຸ້ນ ເນື່ອງຈາກອ່ານຫນັງສືຜູກ ແລະ ກາບກ່ອນຕ່າງໆ ເຊັ່ນ **ກາບພຣະມຸນີ** ກໍໄດ້ກັບປາກຫມິດ ດັ່ງນັ້ນ ເວລາມີບຸນຍັບັງໄຟ ແລະ ຈ່າຍກາບເຊິ່ງ ຈິ່ງໄດ້ເປັນຫົວຫນ້າ ຫມູ່ເດັກນ້ອຍ ແລະ ຜູ້ໃຫຍ່ ໃນການຈ່າຍກາບເຊິ່ງ ໃນປາງບຸນຍັບັງໄຟເທື່ອນຶ່ງ ທີ່ເມືອງ ອາດສາມາດ ມີສຶກສາທິການເມືອງ ຊື່ **ທ້າວຫນູ** ມາມັກ **ສາວຢວກ** (ສາວງາມຂອງບ້ານ) ແລະ ຂຽນສານມາຫາສາວຢວກ ແຕ່ບໍ່ມີຄົນອ່ານໄດ້ ແມ່ສາວຢວກ ໄດ້ຂໍໃຫ້ຜູ້ຂ້າອ່ານສູ່ພັງ ແລະຂຽນສານຕອບ **ຄູຫນູ** ຕາມຄຳບອກຂອງແມ່**ສາວຢວກ**. ນັບແຕ່ເວລານັ້ນມາ ຜູ້ຂ້າ ກໍຮູ້ສຶກວ່າ ມັກກາບກອນ ແລະ ຈິ່ຈຳເອົາຄຳຜຍາໃນຫນັງສືຕ່າງໆໄດ້ຫລາຍ ແລ້ວກໍຫັດ ແຕງກອນລຳ ໃຫ້ພວກເດັກນ້ອຍຕັ້ງແຕ່ນັ້ນມາ ທັງມີໃຈຄິດເຫັນພາບວຽງຈັນທົນ ສົນໃຈ ເຮືອງ **ເຈົ້າຣາຊວົງ** ຢູ່ຕລອດມາ. ນອກຈາກນີ້ ກໍໄດ້ຟັງນິທານຕ່າງໆ ເຊັ່ນ **ພຣະລັກ ພຣະຣາມ, ສິລປໄຊ ສຽວ ສວາດ** ເປັນຕົ້ນ ນິທານເຫລົ່ານີ້ ໄດ້ຟັງຈາກແມ່ ແມ່ເປັນຜູ້ເລົ່າ ໃຫ້ຟັງ ເພາະແມ່ເພິ່ນໄປຟັງເທສນ໌ທຸກໆວັນ ໃນເວລາເຂົ້າພັນສາ ເມື່ອເຖິງເວລາກາງຄືນ ເພິ່ນກໍເລົ່າເຮືອງທີ່ເພິ່ນໄດ້ຟັງມານັ້ນ ສູ່ລູກໆພັງອີກ ຜູ້ຂ້າຈິ່ງຈິ່ຈຳນິທານຕ່າງໆໄດ້ຫລາຍ ແລະ ກໍມັກເວົ້າໃຫ້ຄົນອື່ນຟັງຢູ່ສເມີ.

ກາຣຮຽນຫນັງສື ບໍ່ເທິງກໍອ່ານອອກ ເພາະຮຽນແບບອ່ານໄປໂລດ ແຕ່ຂຽນບໍ່ເປັນ ຕໍ່ມາກໍອອກໄປຢູ່ວັດເປັນສັງກະລີ (ທີ່ກຶກແມ່ນສັງຄະກາຣີ ແປວ່າ ຜູ້ຮັບໃຊ້ສິງຄ໌ ຫລື ຜູ້ເຮັດ ວຽກໃຫ້ສິງຄ໌) ຮຽນຫນັງສື ແລະ ປະຕິບັດຄຣູບາ ເວລານີ້ ໄດ້ຮຽນຫນັງສືທັມ ແລະ ເລກ

ແບບບູຮານນໍາພ້ອມ (ໂດຍໃຊ້ສູຕ ແລະ ແບບພາສາສັນສະກຣິຕ) ຕໍ່ມາ ກໍໄດ້ຮຽນຫນັງສື
ໄທນໍາແດ່ ໂດຍແມ່ນນໍາບ່າວ (ນ້ອງຊາຍຂອງແມ່) ທີ່ບວດເປັນອາຈານຢູ່ໃນວັດນັ້ນເອງ
ສອນໃຫ້ເປັນສ່ວນຕົວ ເພາະຍັງບໍ່ມີໂຮງຮຽນ. ຄັນອາຍຸໄດ້ 11 ປີ ໄດ້ບວດເປັນຈົວ ຕອນ
ບວດເປັນຈົວນີ້ ໄດ້ຮຽນຫນັງສືຂອມ ແລະ ຫນັງສືສູຕມົນຕ່າງໆ ຈົນສຸດຕາມຫລັກສູດຂັ້ນ
ຕົ້ນ ຈຶ່ງເປັນອັນວ່າ ເມື່ອອາຍຸໄດ້ 11 ປີ ຜູ້ຂ້າອ່ານຫນັງສືລາວ ຫນັງສືທັມ ຫນັງສືຂອມ
ແລະ ໄທ ໄດ້ພໍສົມຄວນ ແລະ ຂຽນຫນັງສືທັມ ກັບຫນັງສືໄທ ກໍພໍໃຊ້ໄດ້ແລ້ວ. ແຕ່ບວດ
ຢູ່ໄດ້ປົດຮຽກສິກ ເນື່ອງຈາກເຈັບປ່ວຍຫນັກ ເມື່ອຊ່ວງເຊົາດີແລ້ວ ກໍເຮັດນາລ້ຽງຄວາຍ
ຊອຍພໍ່ແມ່. ໃນຕອນນີ້ ພໍ່ແມ່ ໄດ້ໃຫ້ຜີຊາຍບວດເປັນຈົວແທນໄວ້. ໃນລະຍະອາຍຸ 11-12 ປີນີ້
(ພ.ສ. 2460) ທາງຮັກບາລໄທຍ໌ ໄດ້ຕັ້ງໂຮງຮຽນປະຊາບາລຂັ້ນຕາມຕໍາບົລ (ຕາແສງ)
ຕ່າງໆ ແລ້ວອອກກົດຫມາຍໃຫ້ເດັກນ້ອຍໄປໂຮງຮຽນ ຜູ່ໃດມີລູກພໍເຂົ້າໂຮງຮຽນ ໄດ້ແຕ່ 2
ຄົນຂຶ້ນໄປ ຕ້ອງໄປເຂົ້າຜູ່ນຶ່ງ ກ້າບໍ່ໄປ ພໍ່ຕ້ອງໄດ້ຮັບໂທສ ດັ່ງນັ້ນ ໃນສະກຸລຂອງຜູ່ຂ້າ ຈຶ່ງ
ຕົກລົງໃຫ້ຜູ່ຂ້າໄປເຂົ້າໂຮງຮຽນ ເຊິ່ງຕັ້ງຢູ່ບ້ານຫາງຫວ້າ ແກຈາກບ້ານຢູ່ປະມານ 12
ກິໂລແມັຕຣ໌. ກາຣໄປໂຮງຮຽນ ຕ້ອງໄດ້ເອົາເຂົ້າສານໄປຫນຶ່ງກິນນໍາ ເພາະໂຮງຮຽນຢູ່ໄກ
ຕ້ອງນອນຄ້າງຄືນຢູ່ວັດ ທີ່ໂຮງຮຽນຕັ້ງຢູ່ນັ້ນ ວັນເສົາຈຶ່ງໄດ້ກັບບ້ານ ແລະ ວັນຈັນທ໌ໄປແຕ່
ເຊົ້າ ຮຽນຢູ່ 2 ປີ ຂຶ້ນ ຊັ້ນ ປ. 3 ແຕ່ຍັງບໍ່ທັນໄດ້ເສັງ ເມື່ອອາຍຸໄດ້ 15 ປີ ພໍດີປີນັ້ນ (ພ.ສ.
2463) ບິດາຜູ່ບັງເກີດເກົ້າໄດ້ເກີງແກ່ກັມ ເພາະໂຣຄອະຫິວາຕ໌, ເພິ່ນໄປຂາຍຫມູ ແລະ ຊື້
ເຂົ້າທີ່ເມືອງໂຄຣາດ ເລີຍຕິດໂຣຄອະຫິວາຕ໌ມາ. ເມື່ອພໍ່ຕາຍແລ້ວ ທາງຄອບຄົວຈຶ່ງໃຫ້ຜີ
ຊາຍຂອງຜູ່ຂ້າທີ່ບວດເປັນຈົວຢູ່ ສຶກອອກມາຊ່ອຍວຽກເຮັດນາ ແລ້ວໃຫ້ຜູ່ຂ້າບວດເປັນຈົວ
ແທນໄວ້ຕາມຫມນຽມຂອງສະກຸລ ໃນປີ 2463 ນີ້ ທາງຮັກບາລ ໄດ້ມາຕັ້ງໂຮງຮຽນຢູ່ບ້ານ
ທົ່ງຫມີ່ນ ໃກ້ບ້ານຢູ່ ຈຶ່ງໄດ້ເຂົ້າຮຽນຕໍ່ ແລະ ເສັງ ປ.3 ໄດ້. ໃນລະຍະບວດເທື່ອນີ້ຜູ່ຂ້າ
ມີຄວາມນ້ອຍໃຈ ເນື່ອງຈາກອາຈານ (ຄືນໍາບ່າວ ທີ່ບວດເປັນຍາຄຣູຢູ່ ແລະ ເປັນອາ
ຈານສອນດ້ວຍນັ້ນ) ເອົາໃຈ ແລະ ຮັກ **ສໍາມະເນຣທົນ** (ລູກປ້າ) ຫລາຍກວ່າ ເພາະ
ເນຣທົນ ໃຫຍ່ກວ່າ 2 ປີ ທັງແຂງແຮງ ເລື້ອຍໄມ້ໄສກົບໄດ້ດີ ສ່ວນຜູ່ຂ້າເລື້ອຍໄມ້ເປັນ
ແຕ່ບໍ່ແຂງແຮງ ເພາະສະນັ້ນ ເວລາອາຈານ ພາເລື້ອຍໄມ້ມາຊຽນເຮັດພາເຂົ້າ ແອບຢາ
ເຄື່ອງໃຊ້ຕ່າງໆ ເວລາແບ່ງປັນກັນ ຜູ່ຂ້າໄດ້ສ່ວນເຫລືອ ທີ່ຜູ່ອື່ນເລືອກເອົາດີ ຫມົດແລ້ວ
ເກີງແມ່ນເວລາເພິ່ນໄປໄດ້ຜ້າຈິວອນ ຫລື ອັນໃດມາກໍໃຫ້**ເນຣທົນ**ເອົາກ່ອນ ເຫລືອຈາກເຂົາ
ເຮົາຈຶ່ງໄດ້ ສະນັ້ນຕັ້ງແຕ່ນັ້ນມາ ຜູ່ຂ້າຈຶ່ງຄິດຫນີຈາກວັດ ໄປຫາຮຽນ ຫນັງສືໃນເມືອງຕໍ່ໄປ
ພໍດີເສັງ ປ.3 ໄດ້ ໃນປີນັ້ນ ສ່ວນ **ເນຣທົນ** ເສັງບໍ່ໄດ້ ຜູ່ຂ້າຈຶ່ງໄດ້ເຂົ້າໄປຮຽນຫນັງສືຢູ່ໃນ

ເມືອງຮ້ອຍເອັດ ເຂົ້າຊັ້ນ ໒.4 ເມື່ອອາຍຸໄດ້ 16 ປີ. ອາຍຸໄດ້ 17 ເຂົ້າຮຽນ ຊັ້ນ ມ.1 ແລະ ຮຽນນັກທັມ ຊັ້ນຕຣີພ້ອມ ໃນເວລາກາງຄືນ. ນັກທັມຊັ້ນຕຣີ ຫາກໍຕັ້ງຂຶ້ນໃນປີນັ້ນ ແມ່ນ **ພຣະອາຈາຣຍ໌ ມະຫາ ທອງອິນທ໌** ເປັນຄຣູສອນ ແລະ ເພິ່ນໄດ້ແນະນຳວ່າ ຮຽນທາງທັມ ໄດ້ໄວກວ່າ ເພາະເມື່ອສອບເປັນມະຫາ 3 ປໂຍຄ ແລ້ວກໍເຂົ້າໂຮງຮຽນກົດຫມາຍ ສອບເປັນ ຜູ້ພິພາກສາໄດ້ໂລດ ເຊິ່ງໃນສັມຍນີ້ ກໍມີແຕ່ທ່ານ **ມະຫາໂຊດ** ໄທບ້ານນາໄກ້ໆກັນນັ້ນເອງ ໄດ້ສຶກ ແລະ ເຂົ້າຮຽນໂຮງຮຽນກົດຫມາຍ ສອບໄດ້ເປັນຜູ້ພິພາກສາ ເງິນເດືອນ 160 ບາທ ແລະ ໄດ້ຍົສເປັນຮອງອຳມາຕຍ໌ເອກ ບັນດາສັກ ໄດ້ເປັນຫລວງໂລດ ຜູ້ຂ້າຈິ່ງມີຄວາມເມືງ ໃຈ ຮຽນນັກທັມ ແລະ ກໍສອບໄດ້ໃນປີນັ້ນ ໂດຍບໍ່ໄດ້ຮຽນ ແລະ ອາສັຍຜູ້ໃດ ທັງທີ່ວ່າຂໍ້ສອບ ເສັງນັ້ນ ສິ່ງມາຈາກກຣູງເທພ ແລະ ຂໍ້ຕອບກໍສິ່ງໄປກວດຢູ່ກຣູງເທພ. ເວລາຈະເສັງນັກທັມ ອາຈາຣຍ໌ ໄດ້ຂຶ້ນອາຍຸໃຫ້ເປັນ 19 ປີ ເພາະອາຍຸບໍ່ເຖິງ 19 ປີ ເຂົາບໍ່ໃຫ້ເສັງ ມັນກ່ຽວ ກັບກາຣຄັດເລືອກທະຫາຣ ຄືຜູ້ໃດເສັງນັກທັມຊັ້ນຕຣີໄດ້ ຈະບໍ່ຖືກເກນທະຫາຣ ດ້ວຍເຫດນີ້ ຈິ່ງມີຄົນສັມກຣຽນນັກທັມຫລາຍ ແຕ່ນັ້ນມາຜູ້ຂ້າກໍປະໂຮງຮຽນທາງໂລກ ແລ້ວໄປຮຽນ ນັກທັມຊັ້ນໂທ ແລະ ປາລີໄວຍາກຣນ໌ ຕໍ່ ທີ່ເມືອງອຸບົລ ເມື່ອອາຍຸໄດ້ 17 ປີ ເພາະເວລານັ້ນ ຈັງຫວັດຮ້ອຍເອັດຍັງເປັນມົນທົນຮ້ອຍເອັດ. ເຈົ້າຄນະມົນທົນ ຄືຫົວໜ້າຝ່າຍສິງຜູ້ປົກຄອງ ມົນທົນ ຊື່ ເຈົ້າຄຸນສາສະນະດິລົກ ຢູ່ເມືອງອຸບົລ ຂຶ້ນມາກວດກາຣ ແລະ ເຊົາຢູ່ວັດບຶງ ຜູ້ຂ້າຖືກໄປຮັບໃຊ້ ແລະ ເປັນສມຽນ ຈົດລາຍງານຕ່າງໆໃຫ້ເພິ່ນ ເພິ່ນເລີຍຮັກ ແລ້ວບວດ ເປັນຈົວທັມມະຍຸຕ ແລະ ຂໍເອົາຢູ່ເມືອງອຸບົລນຳໃນປີ 1922 ທີ່ວັດສີທອງ. ຜູ້ຂ້າຮຽນນັກ ທັມໂທ ເຊິ່ງຫາກໍໄດ້ຮັບອະນຸຍາດຕັ້ງຂຶ້ນໃນປີນັ້ນ ແລະ ຮຽນປາລີໄວຍາກຣນ໌ ຊັ້ນສູງຕໍ່ນຳ ແລ້ວກໍສອບໄລ່ໄດ້ດິເລັດທັງສອງ ຄືນັກທັມຊັ້ນໂທ ແລະ ປາລີໄວຍາກຣນ໌. ໃນເວລາຮຽນ ຫນັງສືຢູ່ເມືອງອຸບົລນີ້ ກໍມີຜູ້ຫຼິງສາບັງບຽດ ຄືພຣະ ທີ່ເປັນຜູ້ປົກຄອງ ແຕ່ຫາກຮຽນຢູ່ຊັ້ນ ດຽວກັນ ຄອຍໃສ່ຮ້າຍປ້າຍສີ ຫວ່າ ຄຣູຮັກ ແລ້ວຫາທາງຍຸແຍທຳລາຍ ຢູ່ສເມີ.

ໃນປີ ພ.ສ. 2467 (ຄ.ສ. 1922) ນັ້ນເອງ **ເຈົ້າຄຸນສາສະນະດິລົກ** ຜູ້ເປັນອາຈາຣຍ໌ ຂຶ້ນມາກວດຣາຊກາຣມົນທົນຮ້ອຍເອັດອີກ ໃນລະຫວ່າງເດືອນກຸມພາ ເພິ່ນກໍເອົາມານຳ ໃຫ້ ທຳຫນ້າທີ່ເປັນເລຂານຸກາຣຂອງເພິ່ນ, ເມື່ອກວດກາຣສຳເລັດແລ້ວ ເພິ່ນກໍກັບເມືອງອຸບົລ ສ່ວນຜູ້ຂ້າ ຂໍລາເພິ່ນວ່າ ຈະໄປຮຽນຫນັງສືຕໍ່ທີ່ບາງກອກ ເພາະຢູ່ເມືອງອຸບົລ ກໍບໍ່ມີບອນ ຈະຮຽນອີກແລ້ວ ເພິ່ນກໍອະນຸຍາດ. ຜູ້ຂ້າຈິ່ງພັກຢູ່ເມືອງຮ້ອຍເອັດ ຄອງກ້າໄປບາງກອກ ພ້ອມກັບພວກ**ອາຈາຣຍ໌ມະຫາຄຳ** ໄທຂອນແກນ ທີ່ຂຶ້ນມາຢາມບ້ານ ແລະ ຈະກັບໄປກຣູງ ເທພໃນເດືອນພິສພາ ແຕ່ໃນລະຫວ່າງເດືອນເມສານັ້ນເອງ ເຈົ້າຄຸນໃຫຍ່ຄື **ສົມເດັດພຣະມະ**

ທາ ວິຣະວົງສ໌ ເວລານັ້ນ ດຳລົງສະມະສັກເປັນ**ພຣະເທບມຸນີ** ຂຶ້ນມາຈາກກຽງເທພ ຜ່ານມາເມືອງຮ້ອຍເອັດ ໄດ້ມາເຫັນ ຜູ້ຂ້າ ຈຶ່ງຂໍເອົາກັບເມືອງອຸບົລອີກ ເພາະເພິ່ນຮັກ ເຫັນວ່າ ຮຽນຫນັງສືດີ ແລະ ບອກວ່າ ກ້າໄປຢູ່ອຸບົລນຳເພິ່ນອີກປີນຶ່ງແລ້ວ ເພິ່ນຈະຝາກໃຫ້ໄປຢູ່ວັດບໍວອນນິເວດວິຫາຣ ເຊິ່ງເປັນວັດທີ່ສຳຄັນທີ່ສຸດ ພິກຂຸສາມະເນຣ ທີ່ຢູ່ວັດນັ້ນ ມີເງິນເດືອນກິນເດືອນລະ 10 ບາທ. ຜູ້ຂ້າກັບຄືນໄປອຸບົລ ແລະ ຢູ່ນຳເພິ່ນບໍ່ເຖິງເດືອນ ກໍທົນຕໍ່ໄປອີກບໍ່ ໄຫວດ້ວຍມີຄວາມຕັ້ງໃຈວ່າ ຈະໄປກຽງເທພຄັກແນ່ແລ້ວ ຈຶ່ງຂໍລາ**ເຈົ້າຄຸນສາສະນະດິລົກ** ຜູ້ເປັນອາຈາຣຍ໌ ເພິ່ນເຮັດຫນັງສືຝາກຝັງໃຫ້ໄປຢູ່ວັດສະປະທຸມ (ວັດປະທຸມມະວະນາຣາມ) ແຕ່ຜູ້ຂ້າບໍ່ໄປລາເຈົ້າຄຸນໃຫຍ່ (ພຣະເທບມຸນີ) ເພາະຍ້ານເພິ່ນບໍ່ໃຫ້ໄປ.

ຜູ້ຂ້າເດີນທາງຈາກອຸບົລຄືນດຽວ ເປັນເວລາ 3 ຄືນ ໄປແວະລາແມ່ຄືນນຶ່ງ ແລ້ວເລີຍເຂົ້າໄປໃນເມືອງຮ້ອຍເອັດ ແຕ່ບໍ່ທັນພວກ**ມະຫາຄຳ** ເພິ່ນໄປກຽງເທພກ່ອນ ຜູ້ຂ້າຈຶ່ງຂໍອາໄສໄປນຳຂະບວນກວຽນຂອງພວກນາຍທະຫາຣ ທີ່ຍ້າຍລົງໄປກຽງເທພ. ເວລານັ້ນ ຜູ້ຂ້າມີເງິນຕິດຕົວ ທີ່ແມ່ໃຫ້ 12 ບາທ ກັບຜ້າໄຫມສອງຜືນ ຣາຄາຜືນລະ 6 ບາທ, ແມ່ບອກວ່າກ້າບໍ່ມີເງິນ ກໍໃຫ້ຂາຍ ແຕ່ບໍ່ໄດ້ຂາຍ ໄດ້ເອົາໃຫ້ນາຍທະຫາຣໄທ ທີ່ອາສັຍໄປນຳເຂົາ ເພາະເຂົາເສັຽຄ່າຣົດໄຟ ແຕ່ນະຄຣຣາຊສີມາ ຣອດກຽງເທພ ໃຫ້ 6 ບາທ 80 ສະຕາງ ທັງໄດ້ກິນນອນໄປນຳເຂົາໄປຕລອດ 12 ວັນ, ເງິນ 12 ບາທ ຈຶ່ງຍັງເຫລືອຢູ່ຄືເກົ່າ.

ເມື່ອມາຣອດກຽງເທພແລ້ວ ກໍໄດ້ໄປຢູ່ວັດປະທຸມມະວະນາຣາມ ຫລື ວັດສະປະທຸມ ແລະ ໄດ້ເຂົ້າຮຽນຊັ້ນນັກຫັມເອກ ສອບເສັງໄດ້ທີ່ນຶ່ງ ໃນຈຳນວນນັກສອບເສັງທັງຫມົດທົ່ວກຽງເທພ 390 ຄົນ ຊຶ່ງສອບໄດ້ແຕ່ພຽງ 90 ຄົນ ໃນປີ ພ.ສ. 2468 (ຄ.ສ. 1923), ໃນປີ ພ.ສ. 2469 ກໍສອບໄດ້ ມະຫາ 3 ປໂຍຄ ແລະ ໄດ້ບວດເປັນພິກຂຸໃນປີນັ້ນ. ໃນປາຍປີດຽວກັນນີ້ ທາງໂຮງຮຽນກົດຫມາຍ (ສມັຍນັ້ນ ຮຽນວ່າ ໂຮງຮຽນຣັຕຖະສາສນ໌) ໄດ້ປ່ຽນຣະບຽບຮັບນັກຮຽນເຂົ້າໃຫມ່ ຄື ພວກມະຫາແຕ່ກ່ອນ 3 ປໂຍຄ ກໍເຂົ້າຮຽນໄດ້ ຄັນມາເຖິງປີ 2470 ຕ້ອງໃຫ້ໄດ້ 6 ປໂຍຄ ຈຶ່ງເຂົ້າຮຽນໄດ້ ຜູ້ຂ້າກໍອິດສາຮຽນຕໍ່ ແລະ ສອບເສັງຂຶ້ນຊັ້ນໄດ້ ທຸກໆປີ ມາຣອດປີ 2471 (ຄ.ສ.1927) ກໍໄດ້ 5 ປໂຍຄ. ຈາກນີ້ ຕັ້ງໃຈວ່າຈະສຶກໄປເຂົ້າໂຮງຮຽນກົດຫມາຍ ເຊິ່ງແຕ່ກ່ອນເຄີຍຮັບເອົາພວກເສັງມະຫາໄດ້. ເມື່ອໄປສມັກ ເຂົາບອກວ່າ ຕ້ອງໄດ້ມັທະຍົມ 6 ນຳ ແລະ ຕ້ອງມີຂ້າຣາຊກາຣ ຊັ້ນພຣະຍາຣັບຣອງ ຈຶ່ງເຂົ້າຮຽນໄດ້ ເພາະກາຣປົກຄອງຂອງໄທຍ໌ເວລານັ້ນ ເປັນຣະບອບສົມບູຣະນາຍາ ສິທທິຣາຊ ສ່ວນພວກທາງໂລກຕ້ອງໄດ້ມັທະຍົມ 8 ຈຶ່ງເຂົ້າຮຽນໄດ້ ເມື່ອເປັນດັ່ງນີ້ ຈຶ່ງຫມົດຄວາມຕັ້ງໃຈ ທີ່ຈະຮຽນຕໍ່ໄປ ປະກອບກັບເວລານັ້ນ ໄດ້ອ່ານຫນັງສືພິມລາວ ທີ່ອອກໃນວຽງຈັນທນ໌ສມັຍນັ້ນ ເຊິ່ງ

ພວກພຣະເມືອງໂຂງ ເອົາໄປໃຫ້ອ່ານ ຈຶ່ງມີຄວາມຄິດຢາກມາເຫັນວຽງຈັນທົນເປັນທີ່ສຸດ, ພ້ອມໆກັນນັ້ນ ກໍໄດ້ອ່ານຫນັງສືເຫລັ້ມນຶ່ງ ທີ່ໄດ້ຮັບແຈກໃນງານບຸນທອດກະກິນຫລວງ ຊື່ "ປຣາບກະບົດ ອ້າຍອະນຸວຽງຈັນທົນ" ຈັດພິມໂດຍເຈົ້າຟ້າ ພຣະນະຄຣ ສວັນວໍຣະພິນິຈ ອົງອະພິຣັກມຸນຕຣີ ຂອງພຣະເຈົ້າແຜ່ນດິນ ສຍາມ ຣັຊກາຣທີ່ 7. ໃນປື້ມເຫລັ້ມນີ້ເອີ້ນເຈົ້າອະນຸ ວ່າ "ອ້າຍອະນຸ" ແລະ ຮຽກຊື່ ເຈົ້າຍິງຄຳປ້ອງ ມະເຫສີເຈົ້າອະນຸ ວ່າ "ອີ່ຄຳປ້ອງ" ເມື່ອອ່ານຕລອດເຮືອງແລ້ວ ຮູ້ສຶກເຈັບແສບເປັນທີ່ສຸດ ຄວາມຄິດເຮືອງກາຣກູ້ຊາຕເລີຍເກີດມີຂຶ້ນ ແລະ ແຮງກ້າແບບຄຽດແຄ້ນຫລາຍ. ຕັ້ງແຕ່ເວລານັ້ນເປັນຕົ້ນມາ ຈຶ່ງໄດ້ຊັກຊວນຫມູ່ນັກບວດ ທີ່ເສັງມະຫາໄດ້ເຂົ້າເປັນພັກພວກ ເພື່ອຫາທາງກູ້ຊາຕ ໂດຍທີ່ບໍ່ມີກຳລັງ ແລະຄວາມຮູ້ໃນດ້ານກາຣເມືອງແຕ່ຢ່າງໃດ ມີແຕ່ຄວາມຄຽດແຄ້ນຢ່າງດຽວ. ດັ່ງນັ້ນໃນຣະຫວ່າງນີ້ ຜູ້ຂ້າ ຈຶ່ງມີແຕ່ທ່ຽວໂຕ້ວາທີ (ເທສນໂຈດ) ໄປທົ່ວທຸກແຫ່ງ ເປັນກາຣສະແຫວງຫາພັກພວກ ແລະ ສອນຫນັງສືປາລີ ຕາມແຕ່ໂອກາດອັນຄວນ. ແຕ່ຄວາມຄິດທີ່ວ່ານີ້ ກໍຄ່ອຍໆຈິດຈາງໄປ ເມື່ອໄດ້ຮັບຄຳອະທິບາຍຈາກ ເຈົ້າຄຸນອຸບາລີ ຜູ້ເປັນອາຈາຣຍ໌ໃຫຍ່ຂອງພຣະສົງຄໍລາວພາຄອສານ ໂດຍທ່ານບອກວ່າ ທ່ານເອງກໍເຄີຍຄິດຄືກັນ ແຕ່ບໍ່ມີທາງຈະເຮັດໄດ້. ນັບຕັ້ງແຕ່ບວດເປັນສາມະເນຣ ມາຈົນເປັນພຣະນີ້ ຜູ້ຂ້າໄດ້ແຕ່ງຫນັງສືຈຳພວກຄຳກອນຕ່າງໆ ໂດຍສ່ວນຫລາຍເປັນກອນລຳ ທີ່ເປັນເຮືອງສຳຄັນ ມີຄືຄຳກອນເຮືອງພຸທທະປວັຕ ແລະ ຄຳກອນເຮືອງ ເວສສັນຕຣະຊາຕິກ ແລະໄດ້ພິມຈຳຫນ່າຍ ແຈກຢາຍຫລາຍພັນເຫລັ້ມ.

ຫ້າມຈຳໜ່າຍ

ຈາກຜ້າເຫລືອງ ສູ່ກາຣບ້ານ ແລະ ກາຣເມືອງ

ໃນປີ ຄ.ສ. 1928 (ພ.ສ. 2472) ໄດ້ຂຶ້ນມາຢາມແມ່ ແລະ ໄດ້ຢູ່ເປັນຄຣູສອນປາລີ ທີ່ວັດບຶງ ຈັງຫວັດຮ້ອຍເອັດ ມາເຖິງປີ 1929 (ພ.ສ. 2473) ໄດ້ຊາບຂ່າວວ່າ ທາງວຽງ ຈັນທົນ ກຳລັງຈັດຕັ້ງທໍສມຸດ ແລະ ໂຮງຮຽນປາລີຂຶ້ນ ຈຶ່ງໄດ້ພາກັນມາທ່ຽວທີ່ວຽງຈັນທົນ ຕາມເຈຕນາຣົມແຕ່ຕັ້ງເດີມ ພ້ອມດ້ວຍຫມູ່ຫລາຍຄົນຄື **ພຣະມະຫາຣັກ** (ຄົນບ້ານຂຸນຕາ ວຽງຈັນທົນ, ດຽວນີ້ ເປັນເຈົ້າຄນະເຂດຫນອງຄາຍ) ເວລານັ້ນ ໄປຮຽນຫນັງສືຢູ່ກຣູງເທພ ສອບໄດ້ມະຫາ 3 ປໂຍຄ, ພ້ອມດ້ວຍທ່ານ**ພຣະມະຫາເຣືອງ** ຄົນເມືອງເສລະພູມ, ຫມໍລຳ **ບຸນນາກ** ຫມໍລຳ **ສໄວ** ຫມໍລຳ **ທອງພູນ** ທີ່ເຄີຍມາອໍກອນລຳນຳ. ທີ່ວຽງຈັນທົນ ເວລານັ້ນ ທາງສະມາຄົມນັກປາດຝຣັ່ງສ໌ ພາຄບົວຣະພາທິສ ັ້ແນສຳ ພືອທຳ ກງຳປະພທຳ ຳພຣືະ8 ທີ່ຕັ້ງສຳນັກງານຢູ່ນະຄຣຣຳໂນຍ ປະເທສວຽດນາມ ພວມທຳກາຣຄົ້ນຄວ້າຟື້ນຟູ ສາສນາ ຣິດຄອງປະເພນີບູຣານວັດກູ ບູຣານະສະຖານ ແລະ ກາຣສຶກສາທາງພຣະພຸທສາ ສນາ ຂອງປະເທສອິນດູຈີນຂຶ້ນ ຈຳເພາະປະເທສລາວ ກໍໄດ້ທຳກາຣຂຸດຄົ້ນ ແລະ ສ້ອມ ແປງພຣະທາຕຫລວງ ວັດພູຈຳປາສັກ ພ້ອມກັນນີ້ ກໍໄດ້ຈັດຕັ້ງທໍສມຸດ ແລະ ໂຮງຮຽນປາ ລີຂຶ້ນ ໂດຍມອບໃຫ້ເຈົ້າຣາຊພຣະຄິໂນຍ **ເພັຊຣາຊ** ເປັນປະທານດຳເນີນກາຣມາແຕ່ປີ 1929 ໂຮງຮຽນປາລີ ມີຍາພໍ່**ມະຫາແກ້ວ** (ມະຫາ 3 ປໂຍຄ ຮຽນມາຈາກກຣູງເທພ) ເປັນ ຄຣູສອນ ໂດຍເອົາທໍຄຳເກົ່າ (ສຳນັກງານປະທານປະເທສໃນປັດຈຸບັນ) ເປັນໂຮງຮຽນ. ຍາພໍ່ **ມະຫາແກ້ວ** ສອນຢູ່ໄດ້ປີດຽວ ກໍອອກກິນເບັຣບຳນານ ເພາະເພິ່ນເກົ້າແກ່ແລ້ວ. ທໍສມຸດ ໃຫ້ ຈາຣບົວ (**ພຣະຍານາມເສນາ**) ເປັນຜູ້ຊອກເກັບຫນັງສືໃບລານ ໃນວັດຕ່າງໆ ມາທ້ອນ ໂຮມໄວ້ ນອກນັ້ນບໍ່ມີຄົນຜູ້ຮູ້ພໍທີ່ຈະຄົ້ນຄວ້າ ແລະ ສອນປາລີໄດ້. ເມື່ອຍາພໍ່**ມະຫາແກ້ວ** ລາ ອອກ **ພຣະຄຣູຫລັກຄຳ** ເຈົ້າອາວາດວັດສຣີສະເກດ ແລະ ເປັນເຈົ້າຄນະແຂວງໃນເວລານັ້ນ ຈຶ່ງໃຫ້**ພຣະມະຫາຣັກ** ມາສອນຢູ່ໂຮງຮຽນປາລີແທນ ແຕ່ສອນໄດ້ບໍ່ດົນ ກໍເກີດຂັດແຍ່ງກັນ, **ທ່ານມະຫາຣັກ** ຈຶ່ງລາອອກຂ້າມໄປຢູ່ຫນອງຄາຍ ໃນປີຕໍ່ມານັ້ນເອງ, ຜູ້ຂ້າເອງກໍໄດ້ລາ ສຶກຂາໃນປີດຽວກັນນີ້ຄືກັນ ເພາະຍາຄຣູ **ຫລັກຄຳ** ບໍ່ມັກພຣະທັມມະຍຸດ (ຜູ້ຂ້າເປັນພຣະ ທັມມະຍຸດ) ແລະ ໄດ້ສັມກເຂົ້າເຣັດກາຣນຳ**ເຈົ້າພຣະຍາຫລວງຫມິ່ນລູກທ້າວ** (**ຜູຍ ບັນຍາ**) ເວລານັ້ນມີຍິສເປັນພຣະຍາ ສຣີນະຄຣໂລກ ແລະ **ພຣະຍານາມເສນາ** ແຕ່ ເນື່ອງຈາກ **ເຈົ້າເພັຊຣາຊ** ຜູ້ມີອຳນາດຮັບເອົາເຂົ້າເຣັດກາຣໄດ້ ບໍ່ຢູ່ ພຣະອົງທ່ານໄປປະຊຸມຢູ່ປະເທສ ຝຣັ່ງສ໌ ພຣະຍາສຣີນະຄຣໂລກ ຈຶ່ງໃຫ້ຜູ້ຂ້າໄປນັ່ງແຕ່ງຫນັງສືຢູ່ໂຮງສະໂມສຣ ຂ້າຣາກາຣ

ລາວ ຂ້າງວັດຫາຍໂສກໃນຕອນຢຸນເຊົ້າ ໂດຍສັນຍາໃຫ້ເງິນເດືອນໆລະ 15 ກີບ ຊາມຊາ **ເຈົ້າເພັດຊຸຣາຊ** ກັບມາ. ຫນັງສືທີ່ແຕ່ງໃນເວລານັ້ນ ແມ່ນຄຳກອນເຮືອງ **ທ້າວເຕມິຍະກຸມາຣ ທ້າວມະຫາຊະນິກ** ແລະ ທ້າວສຸວັນນະສານ. ໃນປີ ຄ.ສ. 1931 **ເຈົ້າເພັດຊຸຣາຊ** ກັບຄືນມາຈາກປະເທສຝຣັ່ງສ໌ແລ້ວ ຈຶ່ງໄດ້ເຂົ້າໄປເຝົ້າເພິ່ນ ແລະ ເພິ່ນກໍຮັບເອົາເຂົ້າເຮັດກາຣເປັນຂ້າຣາຊກາຣເບັ້ຣມີ້ ຂັ້ນຕົ້ນໄດ້ວັນລະ 1 ກີບ (ເດືອນນຶ່ງ 25-26 ກີບ).

ໃນປີ 1931 ເມື່ອທ່ານ **ມະຫາຣັກ** ລາອອກໄປແລ້ວ ບໍ່ມີຄຣູສອນໂຮງຮຽນປາລີ **ເຈົ້າເພັດຊຸຣາຊ** ຈຶ່ງໄດ້ແຕ່ງຕັ້ງໃຫ້ຜູ້ຂ້າ ເປັນຄຣູສອນປາລີແທນ ໂຮງຮຽນປາລີ ທີ່ຕັ້ງຂຶ້ນແຕ່ສມັຍ **ຍາພ່ມະຫາແກ້ວ** ນັ້ນ ບໍ່ມີແບບຮຽນ ບໍ່ມີຫລັກສູດແນ່ນອນ ຍັງບໍ່ໄດ້ຈັດເປັນຊັ້ນ ແລະ ຍັງບໍ່ທັນມີກາຣສອບເສັງ ເພາະຫາກໍຕັ້ງພຽງ 2 ປີ ດັ່ງນັ້ນ ຜູ້ຂ້າ ຈຶ່ງໄດ້ມາຈັດຕັ້ງເປັນຊັ້ນ ແລະ ວາງຫລັກສູດຂຶ້ນ ເຖິງເວລາຫມົດປີ ກໍຈັດໃຫ້ມີກາຣສອບເສັງ ແລະ ອອກໃບປະກາສນິຍະບັຕໃຫ້ ເປັນຣະບຽບຕໍ່ມາ. ໃນເວລາດຽວກັນນີ້ **ເຈົ້າເພັດຊຸຣາຊ** ກໍແຕ່ງໃຫ້ຜູ້ຂ້າເປັນຜູ້ຊ່ອຍວຽກຢູ່ຫໍສມຸດນໍາອິກ ຫໍສມຸດຊື່ວ່າ **ຫໍສມຸດພຸທບັນດິຕຕ໌ສະພາ** ໂດຍແມ່ນ **ເຈົ້າເພັດຊຸຣາຊ** ເປັນປະທານ ປະກອບດ້ວຍຄນະກັມກາຣ ອິກຫລາຍຄົນ ເຊັ່ນ **ມະຫາແກ້ວ, ທ່ານສຸພັນ, ທ່ານເລກິເຣືອງ, ຍາພ່ພິມມະສອນ, ຍາພ່ເມືອງໂຂງ, ພຣະຍາ ສຣິນະຄຣ(ຜູ້ຍັບຍາ)** ແລະ ຂ້າເຈົ້າເປັນເລຂານຸກາຣ. ພ້ອມກັນນີ້ ກໍໄດ້ຈັດຕັ້ງ ໂຮງຮຽນຊ່າງແຕ້ມຂຶ້ນ ໂດຍໃຊ້ສິມວັດຈັນນັ້ນແຫລະເປັນໂຮງຮຽນ ແລະ ແມ່ນ **ທິດຜູ້** ເປັນຄຣູສອນ ມີນັກຮຽນ 7-8 ຄົນ, ລູກສິດຊ່າງແຕ້ມຄົນທໍາອິດ ແລະ ຍັງມີສິມີ ຕໍ່ມາກໍແມ່ນ**ທ້າວຈັນມີ** ຫລື **ຊໍານານ** ຜູ້ເປັນນາຍຊ່າງເຮັດອະນຸສາວະຣີ ຫລື ປະຕູໄຊ (ຢູ່ຕໍ່ຫນ້າສະພາ) ເກົ່າດຽວນີ້.

ຜູ້ຂ້າແຕ່ງດອງຄັ້ງແຮກປີ 1931 ກັບ ນາງແກ້ວຕາ ບ້ານອູບມຸງ ມີລູກນໍາກັນ 3 ຄົນ ຄື **ນາງອະມະຣາ** ອາຍຸໄດ້ 4 ປີ ກໍຕາຍ, **ທ້າວກິສນາ** ອາຍຸໄດ້ 4 ປີ ກໍຕາຍ ຍັງເຫລືອຄົນດຽວຄື **ນາງມັລລິກາ**, ຕໍ່ມາເຖິງປີ 1939 ໄດ້ຢ່າຮ້າງກັບ **ນາງແກ້ວຕາ** ແລະ ໄດ້ເອົາກັບ **ນາງມາລີ** ໃນປີດຽວກັນແລະ ມີລູກນໍາກັນທັງຫມົດ 14 ຄົນ ບໍ່ມີໃຜເສັຣຊີວິດເລີຍ. ນັບວ່າ ນາງມາລີ ເປັນແມ່ຍິງທີ່ມີຄວາມສາມາດ ໃນກາຣດູແລລ້ຽງລູກຜູ້ນຶ່ງ ຫລາຍເທື່ອທີ່ຜູ້ຂ້າຕ້ອງປະລະຄອບຄົວໄປ ເປັນເວລາເທິງໆ ແຕ່ນາງມາລີ ກໍມີຄວາມຮັບຜິດຊອບເບິ່ງແຍງລູກທັງມີຄວາມຊື່ສັດສເມີມາ.

ໃນລະຍະຈັດຕັ້ງໂຮງຮຽນນີ້ ຜູ້ຂ້າໄດ້ແຕ່ງຫນັງສືແບບຮຽນຕ່າງໆຂຶ້ນ ຄື ໄວຍາກອນປາລີທັງ 4 ພາຄ, ໄວຍາກອນລາວ ພາຄ 1, ສາມເນຣສິກຂາ, ຫັມມະພາຄ 1 ແລະ

ພາຄ 2, ວິນັຍພາຄ 2 ອັນເປັນຫລັກສູດທາງສົງຄ໌ ແລະ ໄດ້ແປຫນັງສືສູດມົນ ທີ່ພຣະສົງຄ໌ ໃຊ້ສູດຢູ່ໃນວຽງຈັນທນ໌ ແລ້ວໄດ້ພິມຂຶ້ນເປັນເຫລັ້ມດ້ວຍ.

ໂຮງຮຽນປາລີ ໃນສມັຍນັ້ນ ແບ່ງອອກເປັນສາມຊັ້ນ ມີນັກຮຽນປະມານ 50 ຕົນ ແຕ່ມີຄອບສອນຜູ້ດຽວ ເວລາກາງຄືນ ກໍແຕ່ງຫນັງສື ລາງຄືນກໍສອນພວກພຣະສົງຄ໌ ຜູ້ສມັກ ຮຽນຕື່ມກໍມີ ໂດຍບໍ່ໄດ້ຄິດເອົາຄ່າສອນເລີຍ. ຜູ້ຂ້າສອນຢູ່ຄືນດຽວ ຈົນເຖິງປີທີ 3 (ຄ.ສ. 1933) ຈຶ່ງມີ **ມະຫາມ້ອຍ** ມາຈາກອຸບົລມາຊອຍ ແລະ ຕໍ່ມາລະຫວ່າງປີ 1936-37 ຈຶ່ງມີ ພວກນັກຮຽນລາວ ທີ່ທາງກາສົ່ງໄປຮຽນເມືອງຂເມຣ ແຕ່ເວລາແຮກຕັ້ງໂຮງຮຽນປາລີ ຂຶ້ນ ກ່ອນຂ້າເຈົ້າມາສອນນັ້ນ (ຄ.ສ. 1929) ກັບມາ ແລະ ສອນຊອຍ, ນັບແຕ່ນັ້ນມາ ໂຮງ ຮຽນປາລີ ກໍໄດ້ຂຍາຍຕົວອອກ ໄປອີກຫລາຍບ່ອນຫລາຍແຂວງຕາມຫົວເມືອງຕ່າງໆ ແລະ ຈະເຣີນກ້າວຫນ້າມາເຖິງທຸກວັນນີ້. ເມື່ອມີຜູ້ມາສອນຊອຍແນວນັ້ນ ຜູ້ຂ້າກໍໄດ້ຮັບແຕ່ງຕັ້ງ ເປັນຫົວຫນ້າໂຮງຮຽນ ແລະ ສອນປາລີນຳ. ໃນຂະນະທີ່ເປັນຫົວຫນ້າໂຮງຮຽນປາລີນີ້ ຜູ້ຂ້າ ບໍ່ແມ່ນແຕ່ສອນ ແລະ ແຕ່ງແບບຮຽນ ທາງປາລີ ທໍ່ນັ້ນ ແບບສອນຫນັງສືລາວ ສຳລັບ ສອນໂຮງຮຽນທາງໂລກກໍໄດ້ຊ່ອຍແຕ່ງຄືກັນ, ຊຶ່ງເວລານັ້ນ ແມ່ນ **ທ່ານສຸພັນ ບລັງຊາ ເດີລາ ໂບຣສ** ເປັນຜູ້ຮັບຜິດຊອບ, ນອກນີ້ ຍັງໄດ້ຊ່ອຍຮຽບຮຽງປຶ້ມພຸທປັດທີ່ທ່ານ **ຜູຍ ບັນຍາ** ແປ ອອກຈາກປຶ້ມຂອງ **ທ່ານຫລຸຍ ຟີໂນ** (Louis Finot) ເປັນພາສາລາວ ເພື່ອໃຊ້ ເປັນຫລັກສູດ ຮຽນ ໃນໂຮງຮຽນປາລີອີກ.

ເນື່ອງຈາກຕົວອັກສຣ໌ລາວ ມີຕົວຫນັງສືບໍ່ຄົບຖ້ວນຕາມຕົວປາລີ ຈຶ່ງເປັນກາສຍາກ ຄັນຈະເອົາຕົວຫມມາສອນ ກໍຂັດຂ້ອງຂຽນຍາກ ທັງຈະເຮັດໃຫ້ພິມຍາກອີກດ້ວຍ ກັມມະ ກາສ ທໍ່ສມຸດພຸທບັນດິຕຕ໌ສະພາ ຈຶ່ງເຫັນດີໃຫ້ຕື່ມ ຕົວອັກສຣ໌ລາວເຂົ້າ ໃຫ້ຄົບຕາມຕົວປາລີ ໂດຍເລືອກເອົາຕົວຫມ ແລະ ສັນສະກຣິຕສ໌ ມາຕື່ມໃສ່ດັ່ງນັ້ນ **ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ຈຶ່ງໃຫ້ຜູ້ຂ້າ ແຕ່ງໄວຍາກຣນ໌ລາວ ພາຄຕົ້ນທີ່ໃຊ້ຕົວອັກສຣ໌ຄົບຕາມແບບປາລີ ຂຶ້ນໃນປີ 1933 ນັ້ນເອງ ແລະ ໄດ້ໃຊ້ຕົວອັກສຣ໌ ນີ້ຫລໍ່ແມ່ພິມ ຢູ່ປະເທສຂເມຣ ພິມແບບຮຽນ ທີ່ຜູ້ຂ້າແຕ່ງຂຶ້ນນັ້ນ.

ໃນປີ 1933 ຜູ້ຂ້າ ໄດ້ຂຶ້ນໄປຫລວງພຣະບາງກັບ**ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ໃນຣະດູພັກຣາຊ ກາສ ປະຈຳປີ ຂອງເພິ່ນ ໄດ້ເຫັນປຶ້ມ ຄັມພິສຸຣິຍະຍາຕຣ໌ ຫົວນຶ່ງທີ່ເກົ່າ ແລະ ຂາດຫລາຍ ແລ້ວ ປຶ້ມນີ້ ແມ່ນສົມບັດ ຂອງ**ເຈົ້າມະຫາອຸປະຣາຊບຸນຄົງ** ພຣະບິດາຂອງ**ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ຄັນກັບມາເຖິງວຽງຈັນທນ໌ **ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ໄດ້ຖາມຜູ້ຂ້າວ່າ ເຄີຍຄຳນວນປະຕິທິນບໍ່ ? ຜູ້ຂ້າຕອບເພິ່ນວ່າ ບໍ່ເຄີຍຄຳນວນເອງ ແຕ່ກໍຫາກເຄີຍຮຽນວິທີຄຳນວນສົງກາສແດ່ເລັກ ນ້ອຍ ເພິ່ນກໍເລີຍມອບປຶ້ມ ຄັມພິສຸຣິຍະຍາຕຣ໌ ນັ້ນໃຫ້ເຮັດປະຕິທິນນຳກັນກັບເພິ່ນ ແຕ່ນັ້ນມາ

ປະເທສລາວຈຶ່ງໄດ້ເຮັດປະຕິທິນໃຊ້ເອງ⁶ ກ່ອນໜ້ານີ້ ຕ້ອງກຳໄພໃຫ້ປະຕິທິນໄທຍ໌ ຫລື ຂເມຣ
ອອກເສັຽກ່ອນ ຈຶ່ງມາກ່າຍອອກ. ການເຮັດປະຕິທິນລາວເທື່ອທຳອິດນີ້ ໄດ້ຮັບຄວາມຮ່ວມມື
ແລະ ຊ່ອຍເຫລືອໃນດ້ານການຄຳນວນເລຂ ຈາກຍາພໍ່ **ບຸນນາກ ສຸວັນນະວົງສ໌** ເຊິ່ງເວລາ
ນັ້ນ ເປັນສມຽນປະຈຳຢູ່ຫ້ອງການ ອາອີ 75 %⁷ ກທຣິສຫະພະຣນີ ຣີະຳພທຣິສຫະພຳຫ8 ນຳ **ເຈົ້າເພັດຊ
ຣາຊ** ເມື່ອໄດ້ຫລັກການຄຳນວນປະຕິທິນຢ່າງແນ່ນອນແລ້ວ, **ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ກໍ່ໃຫ້
ຜູ້ຂ້ານຳເອົາຫລັກການຄຳນວນສົງຄາມນັ້ນ ມາສອນໃນໂຮງຮຽນປາລີດ້ວຍ.

ນັບແຕ່ໄດ້ມາຮັບຮາຊາການຢູ່ນຳ**ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ນີ້ ພຣະອົງທ່ານໂຜດຜາຍ ແລະ
ສນິດສນົມ ເປັນອັນມາກ ຜູ້ຂ້າໄດ້ເປັນຜູ້ຕິດຕາມພຣະອົງທ່ານໄປຫາປາ ໂທ່ເນື້ອ ຍິງແອ້
ຍິງເສືອໃນປ່າເລິກ ດົງຫນາຫລາຍບ່ອນ ຈົນຕົວເອງໄດ້ຊື້ປືນຍິງເນື້ອ 1 ກະບອກດ້ວຍ.

ໃນລະຫວ່າງປີ 1940 ນີ້ ໄດ້ເກີດກໍຣະນີພິພາທຂຶ້ນ ລະຫວ່າງ ຝຣັ່ງສ໌ ໃນອິນດູຈີນ
ກັບຮາຊອະນາຈັກກ໌ສຍາມ ສາເຫດຫຍັ້ງ ກໍ່ຄືເມື່ອເກີດສົງຄາມໂລກຄັ້ງທີ 2 ຂຶ້ນນັ້ນ, ສຍາມ
ເຫັນວ່າ ຝ່າຍ ອັກສະ (ອັນມີເຢີຣະມັນ, ອິຕາລີ ແລະ ຍີ່ປຸ່ນ ເປັນຫົວຫນ້າ) ຈະຜາບແພ້
ຝຣັ່ງສ໌, **ຫລວງພິບູລ ສົງຄາມ** ນາຍົກຮັກມຸນຕຣິສຍາມ ຈຶ່ງປະກາດເຂົ້າເປັນຝ່າຍອັກສະ
ແລະ ເມື່ອສົງຄາມດຳເນີນ ມາໄດ້ຣະຍະນຶ່ງແລ້ວ (1940) ກໍ່ປາກົດວ່າ ປະເທສຝຣັ່ງສ໌ (ຈັກ
ກະພັດເກົ່າ) ເປັນຝ່າຍເສັຽອິສຣະພາບໃຫ້ແກ່ເຢີຣະມັນ ແລ້ວຝ່າຍສຍາມ ຈຶ່ງໄດ້ຍື່ນຂໍ້ສເນີຕໍ່
ຮັກບາລຝຣັ່ງສ໌ ເປັນໃຈຄວາມວ່າ : " ກ້າຮັກບາລຝຣັ່ງສ໌ ບໍ່ສາມາດຕົກຣັກສາ ປະເທສອິນ
ດູຈີນໄດ້ ໂດຍສະເພາະ ແຄວ້ນລາວ ກັບ ແຄວ້ນຂເມຣ ຂໍໃຫ້ສົ່ງຄືນໃຫ້ສຍາມ ເພາະດິນແດນ
ເຫລົ່ານີ້ ສຍາມເຄີຍປົກຄອງມາກ່ອນ, ຝຣັ່ງສ໌ມາຍາດແຍ່ງເອົາໄປຈາກສຍາມ " ດັ່ງນີ້
ແລະ ເມື່ອເປັນດັ່ງນີ້ ຝ່າຍສຍາມ ຈຶ່ງໃຫ້ຄືນມາຕິດຕໍ່ກັບ **ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ. ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ**
ກໍ່ໄດ້ສະ ແດງຕໍ່ໄທຍ໌ວ່າ : " ສຍາມ ຫາກເອົາດິນແດນລາວຄືນໄປ ກໍ່ຂໍຢ່າໄດ້ຫບເອົາເປັນ
ສຍາມ ຄືພາຄອສານ ແຕ່ຂໍໃຫ້ຄົງໄວ້ເປັນປະເທສອາຣັກຂາ " ແລະ ດ້ວຍເຫດນີ້ຜູ້ຂ້າກັບ
ຫມູ່ຫລາຍຄົນ ຈຶ່ງໄດ້ຕິດຕໍ່ກັບໄທຍ໌ ຕາມແຜນຂອງ **ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ໃນການຕິດຕໍ່ໄປມານີ້
ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ ໄດ້ໃຫ້ຜູ້ຂ້າເປັນຜູ້ດຳເນີນການ ໂດຍມີຜູ້ຮ່ວມມືນຳຫລາຍຄົນ ເຊັ່ນ **ທ່ານຫມໍ
ທອງດີ, ທ້າວ ທັມ ໄຊຍະສິດ ເສນາ, ທ້າວບົວຈັນ ອິນທະວົງສ໌, ທ້າວຄຳໃບ ພິລາພັນເດດ,
ທ້າວບົງ ສີສັຕນະກຸນ, ທ້າວຈັນທະລີ ບັນນາວົງ, ທ້າວອຸດອນ ຊະນະນິກອນ** ເປັນຕົ້ນ ສ່ວນ
ຝ່າຍຍາມ, **ຫລວງພິບູລ ສົງຄາມ** ໄດ້ສົ່ງ**ນາຍພິລ ສໄວ ແສນຍາກຣ** ເວລານັ້ນເປັນນາຍ

* ປະຕິທິນອັນທຳອິດອອກໃນປີ 1933 ນີ້ ມີຄຳຫວາຍບອກມື້ກົບກິນເດືອນ ແລະ ກົບກິນຕາເວັນ
ທີ່ກຶກຕ້ອງນຳ

ພັນຕຣີ ມາເປັນປະທັບຈັງຫວັດຫນອງຄາຍ (ຮອງເຈົ້າແຂວງ) ເພື່ອຕິດຕໍ່ກັບຝ່າຍລາວ ເພາະ **ນາຍພິລສໄວ** ເປັນຫລານຂອງ **ເຈົ້າເພັດຊຸຣາຊ** ແຕ່ກາຣກະທຳຂອງ **ເຈົ້າເພັດຊຸຣາຊ** ແລະ ພວກຜູ້ຂ້າ ບໍ່ພື້ນສາຍຕາ ຂອງຝຣັ່ງສໄປໄດ້ ແລະ ໃນທີ່ສຸດ ກໍກຶກທາງກາຣຝຣັ່ງສໄຊອກຈັບ ເມື່ອສຍາມປະກາດສົງຄາມ ກັບ ຝຣັ່ງສໄ ໃນວັນທີ 7 ມະກະຣາ 1941 ໃນຂະນະທີ່ຝຣັ່ງສໄ ກັບ ສຍາມ ເກີດຮົບ ກັນຂຶ້ນນັ້ນ ຫ້ອງກາຣຂອງເຈົ້າເພັດຊຸຣາຊ ໄດ້ຍ້າຍອອກໄປຢູ່ໂພນໂຮງ ສ່ວນຜູ້ຂ້າບໍ່ໄດ້ຕິດ ຕາມອອກໄປ ເປັນແຕ່ໄດ້ຍ້າຍອອກໄປຢູ່ທີ່ງານແຄມບ້ານຫລັກຫິນ ຢູ່ທີ່ນັ້ນ ໃນຄືນນຶ່ງ ກໍມີທະຫາຣວຽດນາມໃນບັງຄັບຂອງຝຣັ່ງສໄ ໄປລ້ອມຈັບ, ຜູ້ຂ້າຮູ້ໂຕກ່ອນ ຈຶ່ງຫລົບຫນີຂ້າມ ຂອງໄປຝັ່ງໄທຍ໌, ວັນຕໍ່ໆມາ ພັກພວກຂອງ ຫລາຍຄົນ ກໍໄດ້ຂ້າມໄປສົມ ທົບໂຮມທັງຫມົດ 43 ຄົນ, ໃນນັ້ນມີ**ທ້າວ ອຸ່ນ ຊະນະນິກອນ, ນາຍພິລ ອຸດອນ, ນາຍພິລ ທັມ** ເປັນຕົ້ນ. ສ່ວນເມັຮຂອງຜູ້ຂ້າກັບລູກນ້ອຍ 2 ຄົນ ຄືທ້າວສົມຄິດ ແລະ ນາງ ດາຣາ ເວລາ ນັ້ນອາຍຸໄດ້ພຽງ 6 ເດືອນ ກໍກຶກຝຣັ່ງສໄ ຈັບໄປຂັງໄວ້ທີ່ໂຮງພະຍາບາລມະໂຫສິດ. ເມື່ອສົງ ຄາມສົງບແລ້ວ ຈຶ່ງກຶກປ່ອຍ ແລະ ໄດ້ຂ້າມໄປຫາຜູ້ຂ້າຢູ່ປະເທສສຍາມ⁶.

ເມື່ອສົງຄາມລະຫວ່າງສຍາມ ກັບ ຝຣັ່ງສໄ ສົງບລົງ ໂດຍກາຣຊ່ອຍເຫລືອເກັຽກ່ອມ ຂອງຍີ່ປຸ່ນແລ້ວ ຄນະຂອງພວກຜູ້ຂ້າ ຈຶ່ງກຶກສົງລົງໄປກຣຸງເທພ ຜູ້ຂ້າໄດ້ເຂົ້າເຮັດກາຣ ທີ່ຫໍສມຸດແຫ່ງຊາຕປະເທສໄທຍ໌ ຢູ່ຜແນກຄົ້ນຄວ້າຫນັງສືວັນນະຄະດີບູຣານ ໂດຍສະເພາະ ຂອງລາວ ທາງວຽງຈັນຫນີ ແລະ ລາວຊຽງໃຫມ່ ສ່ວນ**ທ້າວທັມ** ແລະ **ບົວຈັນ** ເຮັດຢູ່ກົມ ໂຄສະນາກາຣ ພວກອື່ນໆ ໄດ້ເຂົ້າເຮັດຢູ່ກົມຣົຖໄຟຫມົດ.

ເກືງວັນທີ 8 ເດືອນຫັນວາ 1941 ກອງທັບຍີ່ປຸ່ນ ໄດ້ບຸກເຂົ້າຜ່ານປະເທສໄທຍ໌ ເພື່ອ ຈະໄປຕີ **ພະມ້າ** (ມ່ຽນມ້າ) ແລະ **ອິນເດັຽ** ອັນເປັນເມືອງຂຶ້ນຂອງ **ອັງກລິດ**, ໃນເຣື່ອງນີ້ທາງ ຫໍສມຸດແຫ່ງ ປະເທສໄທຍ໌ ຍ້ານວ່າຫາກເກີດສົງຄາມໃຫຍ່ຂຶ້ນ ຫໍສມຸດອາດກຶກລະເບີດ (ຂອງຝ່າຍພັນທະມິດ ທີ່ນຳໂຈມຕີ ຍີ່ປຸ່ນ) ແລະຫນັງສືເກົ່າແກ່ ທີ່ຍັງບໍ່ທັນໄດ້ຄົ້ນຄວ້າຍັງມີ ຫລາຍຢູ່ ກຳກຶກລະເບີດແລ້ວ ກໍຈະສູນຫາຍໄປ ດັ່ງນັ້ນ ຈຶ່ງຫ້ອນໂຮມຫນັງສືເກົ່າ ທີ່ເປັນ ສມຸດຂອຍ ແລະ ໃບລານ ບັນຈຸເຂົ້າໃສ່ຫີບໄມ້ສຳສາໄດ້ 300 ກວ່າຫີບ ຂົນໃສ່ເຣືອໃຫຍ່ ໃຫ້ ຜູ້ຂ້ານຳເອົາໄປຮັກສາໄວ້ທີ່ວັດອັປສອນສວັນ ໃນເຂດຈັງຫວັດຫິນບຸຣີ, ຢູ່ທີ່ນີ້ ຜູ້ຂ້າໄດ້ຄົ້ນພົບ ຫນັງສືຄຳກອນເຣື່ອງ **ທ້າວຮຸ່ງ** ຫລື **ທ້າວເຈືອງ**, **ອິນທິຍານສອນລູກ** ແລະ ເລື່ອງອື່ນໆ ອີກຫລາຍເຣື່ອງ, ຜູ້ຂ້າຫັນກາຍເອົາແຕ່ເຣື່ອງ **ທ້າວຮຸ່ງ** ກັບ **ອິນທິຍານສອນລູກ** ທໍ່ນັ້ນ.

* ລາຍລະອຽດ ເຊີນອ່ານຢູ່ໃນບົດ "ເມື່ອແມ່ເຂົ້າຄູກ" ແລະ ປັດ 12 ຕຸລາ 1945

ເຮືອງ **ທ້າວຮຸ່ງ** ນັ້ນ ເມື່ອອ່ານເບິ່ງແລ້ວ ເຫັນວ່າ ເປັນວັນນະຄະດີລາວ ສຳຄັນທີ່ສຸດ ເຮືອງນຶ່ງ, ໃບລານຕອນຕົ້ນໆຂອງຫນັງສື ຂາດໄປສອງສາມໃບ ຕາມໃບບອກ ຫລື ຈົດ ຫມາຍເຫຕບອກໄວ້ວ່າ ໄດ້ໄປຈາກແຂວງ**ຊຽງຂວາງ** ແຕ່ໃນຄາວໄປເລວເສິກຫໍ້ (ປະມານ ລະຫວ່າງ ຄ.ສ. 1887) ຜູ້ຂ້າ ຈຶ່ງຕິພິມອອກເປັນອັກສອນໄທຍ໌ (ເພາະອັກສອນລາວບໍ່ມີ) ແລະ ຈັດພິມອອກເຜີຍແຜ່ເປັນອັກສອນໄທຍ໌ ເມື່ອ ຄ.ສ. 1943 ເປັນຄັ້ງແຮກ ໂດຍຄວາມອຸດ ຫນູນ ຂອງ**ເຈົ້າຄຸນ ສົມເດັດພຣະມະຫາ ວິຣະວົງສ໌** ເພື່ອແຈກໃນງານປົງສົບ ຂອງ**ເຈົ້າຄຸນ ສາສນະດິລົກ** ຜູ້ເປັນອາຈານແຕ່ຄາວຮຽນຢູ່ອຸບົລ. ໃນລະຍະດຽວກັນນີ້ ຜູ້ຂ້າໄດ້ກວດແກ້ ຫນັງສືເຮືອງ **ເວສສັຣຕຣະຊາດົກ** ທີ່ເປັນກອນຮາຍ ຫລືກອນເທສນ໌ ແລະ ຫນັງສື **ອຣັງຄະນິ ທານ** (ນິທານທາຕພຣະນົມ) ແຕ່ງອອກເປັນກອນລຳໃຫ້ໂຮງພິມ ສ.ທັມມະພັກດີ ພິມຈຳ ຫນ່າຍ. ເນື່ອງຈາກໄດ້ອ່ານຄົ້ນຄວ້າວັນນະຄະດີເຮືອງ **ທ້າວຮຸ່ງ ທ້າວເຈືອງ** ຈຶ່ງໄດ້ເຫັນວ່າ ຄຳກອນລາວທັງຫມົດເປັນກອນ 7 (ເຈັດ) ບໍ່ແມ່ນກອນ 8 (ແປດ) ຄືວັກນຶ່ງໆ ມີພຽງ 7 ຄຳ ທໍ່ນັ້ນ ນອກຈາກວັກນຶ່ງມີ 7 ຄຳແລ້ວ ກໍມີຄຳບຸພບົດ ແລະ ຄຳທ້າຍຕື່ມອີກ 2 ຫລື 4 ຄຳ ດັ່ງ ນັ້ນ ກອນລາວຈຶ່ງເປັນກອນ 7 ຫລື 9 ຫລື 11 ກອນແບບນີ້ ໃນຄັ້ງພິມ **ກາພຍະສາລະວິສາລິນິ** ຂອງປາລີ ຮຽກວ່າ**ກາພວິຊຸມາລີ**. ເມື່ອເຫັນດັ່ງນີ້ ຜູ້ຂ້າຈຶ່ງໄດ້ແຕ່ງແບບ ແຕ່ງກອນ ລາວຂຶ້ນ ໃສ່ຊື່ວ່າ **ແບບແຕ່ງກອນໄທວຽງຈັນທນ໌** ເພື່ອບໍ່ໃຫ້ຂັດຫຼື **ໄທຍ໌** ແລະ ໃສ່ຊື່ກອນ ແບບ **ທ້າວຮຸ່ງ** ຫລື **ສິລປ໌ໄຊ** ວ່າ ກອນວິຊຸມາລີ ແລ້ວພິມອອກຈຳຫນ່າຍ ຈຳນວນ 1.000 ສະບັບ ເປັນຄັ້ງແຮກ ແລະ ເປັນຄືນແຮກ. ແບບແຕ່ງກອນນັ້ນ ຈຶ່ງໄດ້ເປັນແບບແຕ່ງກອນ ລາວມາຈົນເທົ່າທຸກວັນນີ້.

ເມື່ອຍີ່ປຸ່ນຜ່ານປະເທສໄທຍ໌ໄປແລ້ວ ຜູ້ຂ້າໄດ້ຂໍຍ້າຍຈາກຫໍສມຸດ ມາຢູ່ກົມໂຄສນາ ກາຣ ໃນປີ ຄ.ສ. 1942 ແລະ ຕໍ່ມາ ຂໍຍ້າຍຂຶ້ນມາຢູ່ຫນ່ວຍໂຄສນາກາຣເຂດນຶ່ງ ຈັງຫວັດ ຫນອງຄາຍ.

ຕັ້ງແຮກແຕ່ໄດ້ລົງໄປຢູ່ກຽງເທພຄາວນັ້ນ ກໍໄດ້ພົບພໍ້ຄົນຄຸ້ນເຄີຍ ແລະ ເປັນມິດສະ ຫາຍກັບ ພວກນັກກາຣເມືອງພາຄອສານຫລາຍຄົນ ເປັນຕົ້ນ **ທ້າວທອງອິນ ພູຣິທັດ, ທ້າວ ຕຽງ ສິຣິຂັນ, ທ້າວຟອງ ສິທທິທັມ** ແລະ **ທ້າວຈຳລອງ ດາວເຮືອງ** ເຊິ່ງເປັນຄົນມີຊື່ສຽງ ຢູ່ ໃນສະພາປະເທສໄທຍ໌ ເວລານັ້ນກາຣພົບພໍ້ກັນ ສ່ວນຫລາຍແມ່ນເພື່ອເປີກສາຫາລືວຽກ ບ້ານກາຣເມືອງ.

ເມື່ອມາຢູ່ຫນອງຄາຍ (ທ້າຍປີ 1943) ເນື່ອງຈາກເງິນເດືອນບໍ່ພໍໃຊ້ (ເງິນເດືອນໆ ລະ 250 ບາທ) ແລະ ສະມາຊິກໃນຄອບຄົວກໍຕື່ມຂຶ້ນ ໄດ້ລຸກຊາຍຄື **ປາກຽນ** ນອກນີ້ ຍັງມີ

ລູກສາວກົກ ຄື **ນາງ ມັນລິກາ** ແລະ ຫລານຄົນອື່ນໆມາອາໄສຢູ່ນຳຫລາຍຄົນ ປະກອບກັບ ແມ່ນພາວະສົງຄາມ ເຂົ້າຂອງເສື້ອຜ້າແຜ່ນແພທຸກຢ່າງທັງຫາຍາກທັງແພງ ພະນີຍາ ຂອງຜູ້ຂ້າຕ້ອງໄດ້ຊື້ຝ້າຍດອກ ມາເຂັນຝ້າຍ ຕໍ່າແຜ່ນແພ ຕັດເຄື່ອງນຸ່ງເອງ ເມື່ອໃດຜູ້ຂ້າ ຫາປາໄດ້ຫລາຍກໍເຮັດສີ້ມ ແລະ ປາແດກໄປຂາຍນຳ ນອກນີ້ຜູ້ຂ້າຍັງມີລາຍໄດ້ຈາກການ ແຕ່ງກອນລຳ ຂາຍໃຫ້ພວກຫມໍລຳນຳ^໑ ເວລານັ້ນໄດ້ກອນລະ 10 ຫາ 20 ບາທ ແລະ ມີຄົນມາສັມກຽນລຳນຳກໍຫລາຍ ເຮັດໃຫ້ຜູ້ຂ້າພໍມີເງິນຕື່ມຄ່າອາຫານລ້ຽງຄອບຄົວ.

ໃນຂະນະດຽວກັນນີ້ ສະພາບການຢູ່ໃນປະເທສໄທຍ໌ເອງ ກໍມີການຂັດແຍ່ງກັນ ຄືຕັ້ງ ແຕ່ ປີ ຄ.ສ. 1942 ມາ ເມື່ອຮັກບາລໄທຍ໌ ເຊິ່ງມີຈອມພິລແປກ ພິບູລສົງຄຣາມ ເປັນນາຍົກ ປະກາດຮ່ວມມືກັບຍີ່ປຸ່ນ ເຮັດສົງຄາມກັບຝ່າຍສັມພັນທະມິດ (ອັງກລິສ, ອາເມຣິກາ, ຝຣັ່ງ, ຣັດເຊັຽ, ຈີນ) ຈຶ່ງ ກໍເກີດມີບຸຄຄົລຄະນະນຶ່ງ ອັນມີທ່ານ **ປຣິດີ ພນິມຍົງ** ຜູ້ສຳເຮັດ ຣາຊາການແຜ່ນດິນແທນເຈົ້າຊີວິດ ຈັດຕັ້ງຂະບວນການເສຣີໄທຍ໌ຂຶ້ນ ເພື່ອຕໍ່ຕ້ານຍີ່ປຸ່ນ ເພາະ ເຫັນວ່າຍີ່ປຸ່ນອ່ອນແຮງແລ້ວ. ເຫັນສະພາບການດັ່ງນີ້ ໃນປີ 1944 ຜູ້ຂ້າໄດ້ຂ້າມມາວຽງ ຈັນທົນ ກັບ **ນາຍ ຟອງ ສິທທິທັມ** ເພື່ອປຶກສາຫາລືເຮື່ອງການບ້ານການເມືອງ ກັບ **ເຈົ້າ ເພັດຣາຊ** ແຕ່ພຣະອົງບໍ່ຢູ່ ໄປຫລວງພຣະບາງ ໄດ້ພໍ້ແຕ່ **ເຈົ້າ ສວ່າງວັທນາ** ເວລານັ້ນ ດຳ ຣົງຕຳແໜ່ງເປັນຣັຊທາຍາຕມະກຸດຣາຊກຸມາຣ, ພວກເຮົາໄດ້ຕັ້ງຄຳຖາມເຖິງການຈະກູ້ ເອກຣາຊ ແຕ່ເຈົ້າສວ່າງວັທນາ ບໍ່ສົນໃຈ ຕອບວ່າ ສຸດແລ້ວແຕ່ຊາຕມະຫາອຳນາດ ຈະຈັດ ແຈງເອງ. ຜູ້ຂ້າກັບ ນາຍຟອງ ມີຄວາມເສັຽໃຈ ແລະ ຫມິດສັດທາ ຈຶ່ງກັບຄືນມາຫນອງ ຄາຍ ຊຶ່ງ.

ມາຮອດເດືອນມີນາ ປີ ຄ.ສ. 1945 ກອງທັບ ຍີ່ປຸ່ນໄດ້ເຂົ້າຍຶດເອົາຣາຊອານາຈັກກໍ ລາວ ແລະ ປະກາສໃຫ້ລາວເປັນປະເທສເອກຣາຊ ໃນວົງໄພບູນຂອງຍີ່ປຸ່ນ ພວກນັກການ ເມືອງອິສານ ຈຸທິກ່າວມາແລ້ວນີ້ ຈຶ່ງໄດ້ມາຊັກຊວນພວກຜູ້ຂ້າ ລາວພັດຖິ່ນນີ້ ໃຫ້ຮ່ວມມື ກັນກຳຈັດຍີ່ປຸ່ນ ຕາມທາງການເມືອງ ໂດຍໃຫ້ຕັ້ງເປັນຂະບວນການເສຣີຂຶ້ນ ໃນປະເທສລາວ ຮ່ວມມືກັບເສຣີໄທຍ໌ ທາງພາຄອສານ ຕໍ່ຕ້ານຍີ່ປຸ່ນນຳກັນ. ໃນການທີ່ເຮັດນີ້ ກໍຫວັງຜົລໃນ ຄວາມຊ່ອຍເຫລືອຂອງ ປະເທສມະຫາອຳນາຈ ທີ່ໄດ້ສັນຍາກັນໃນວັນທີ 11/02/45 ໃນຂໍ້ທີ່ ວ່າ " ເມື່ອເສັດສົງຄາມແລ້ວ ຈະໃຫ້ປະເທສທັງຫລາຍ ທີ່ເປັນຫົວເມືອງຂຶ້ນໃນທົ່ວໂລກ ເປັນ ເອກຣາຊ " ພວກຜູ້ຂ້າໄດ້ປະຊຸມກັນ ຄັ້ງແຮກຢູ່ເຮືອນຂອງທ້າວ **ບົວຈັນ ອິນທະວົງ** ທີ່ເມືອງ

* ຄາດຄະເນວ່າ ເພິ່ນໄດ້ແຕ່ງກອນລຳໃຫ້ຫມໍລຳພາຄອສານຢູ່ຮອດ 200 ກວ່າກອນ(ຜູ້ສເນີ)

ຫນອງຄາຍ ແລະ ໄດ້ຕົກລົງຕັ້ງຊື່ຄະນະວ່າ " ຄະນະລາວອິສຣະ " ເພື່ອບໍ່ໃຫ້ຊື່ກັບຂະບວນ ກາຣເສຣີເທຍ໌ ຂອງເທຍ໌ ໂດຍຄວາມຫວັງນີ້ ພວກເຮົາຈຶ່ງໄດ້ຮ່ວມມືກັບຝ່າຍມະຫາອຳນາດ ສັມພັນທະມິຕຕໍ່ຕ້ານຍີ່ປຸ່ນ ຜູ້ຂ້າເອງໄດ້ເດີນທາງ ກັບ ທ້າວອຸ່ນ ຊະນະນິກອນ ຜ່ານກອງ ທະຫານຍີ່ປຸ່ນຕັ້ງຫມື່ນໆ ຢູ່ອຸດອນໄປ ຈັງຫວັດສາກົລນະຄອນ ແລະ ນະຄອນພະນົມ ເພື່ອຕິດ ຕໍ່ເອົາ**ທ້າວສິງກະໂປ** (ນາຍພົລ ສິງກະໂປ ສີໂຄຕຈຸລະມະນີ) ມາຮ່ວມມືນຳ ເປັນຄັ້ງແຮກ.

ຕໍ່ມາຮອດວັນທີ 15 ສິງຫາ 1945, ຍີ່ປຸ່ນໄດ້ຍອມຕໍ່ຝ່າຍສັມພັນທະມິຕ ພວກເຮົາ ຈຶ່ງໄດ້ປະຊຸມກັນຫາແນວທາງໃຫ້ລາວ ໄດ້ເອກະຣາຊ ໂດຍສັນຕິ ຄນະເຫັນວ່າຄວນປົກສາ ນຳ**ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ເພາະຜູ້ອື່ນບໍ່ໄດ້ເຮືອງ ດັ່ງ**ເຈົ້າສວ່າງວັທນາ** ເປັນຕົ້ນ ດັ່ງນັ້ນທາງຄນະ ຈຶ່ງແຕ່ງໃຫ້ຜູ້ຂ້າ, ພັນຕຳຣວຈຕຣີ ບຸນມີ ປັນຍາທິບ ແລະ ພັນເອກບົງ ກໍ່ເຮືອຈາກຫນອງ ຄາຍມາບ້ານສີຊຽງໃຫມ່ ຂ້າມຂອງມາຄອຍພົບ**ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ຢູ່ທາງໄປຫລວງພຣະບາງ ຕອນບ້ານຫນອງແຕ່ງ ຕາມທີ່ພຣະອົງນັດຫມາຍໄວ້ ແຕ່ເພິ່ນບໍ່ໄດ້ອອກໄປພົບ ມີແຕ່ໃຫ້ **ເຈົ້າສຸວັນນະພູມມາ** ອອກໄປ ເພາະເວລານັ້ນ ຍີ່ປຸ່ນຍັງບໍ່ໄດ້ຖອນຕົວອອກຈາກວຽງຈັນຫມໍ້ ເມື່ອໄດ້ພົບ**ເຈົ້າສຸວັນນະພູມມາ**ແລ້ວ ຈຶ່ງມອບຫມາຍໃຫ້**ເຈົ້າສຸວັນນະພູມມາ** ໄປເພັດທູນ **ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ** ໃຫ້ພຣະອົງເຮັດຫນັງສືຮ້ອງຂໍເອົາ ເອກະຣາຊ ຕໍ່ຝ່າຍສັມພັນທະມິຕ ໃນນາມ ທີ່ພຣະອົງເປັນມະຫາອຸປຣາຊ ແຫ່ງຫລວງພຣະບາງ ແລະ ເປັນນາຍົກຣັກມຸນຕຣີ ແຫ່ງອາ ນາຈັກກ໌ ຫລວງພຣະບາງໃນເວລານັ້ນ^໑.

ເຈົ້າເພັດຊຣາຊ ໄດ້ເຮັດຫນັງສື ໃນນາມເປັນມະຫາອຸປຣາຊ ແຫ່ງປະເທສລາວ ຂໍໃຫ້ ລາວໄດ້ເປັນເອກະຣາຊ ຍື່ນຕໍ່ຝ່າຍສັມພັນທະມິຕ ຜ່ານຕົວແທນອາເມຣິກາ ຄື **ພ.ອ. ໂຣລິເດ** ທີ່ເປັນຫົວຫນ້າ ເສຣີເທຍ໌ ຢູ່ຄ້າຍຫນອງຄັນຄູ ເມືອງສາກົລນະຄອນ ແລະ **ກັບຕັນ ວິນ** ຄົນ ອັງກລິສ ທີ່ເປັນຫົວຫນ້າເສຣີເທຍ໌ ຢູ່ຈັງຫວັດຫນອງຄາຍ ແລະ ອີກສະບັບນຶ່ງຍື່ນຕໍ່ເທຍ໌ ຜ່ານຂ້າຫລວງຫນອງຄາຍ ໂດຍແມ່ນ **ພ.ອ. ບົງ** ກັບຜູ້ຂ້າເປັນຄົນຍື່ນເອງ. ສຳເລັດແລ້ວ ພວກເຮົາກໍ່ພາກັນຂ້າມ ກັບມາວຽງຈັນຫມໍ້ ຈັດຕັ້ງສຳນັກງານ "**ລາວສັມພັນທະມິຕ**" ຂຶ້ນ ເພື່ອຕິດຕໍ່ກັບຝ່າຍສັມພັນທະມິຕ ແລະ ຄິດກາຣເມືອງຕໍ່ໄປ. ເນື່ອງຈາກພວກເຮົາ ໃຜໆກໍ່ບໍ່ ເຄີຍເຮັດກາຣເມືອງມາກ່ອນ ເພາະເປັນແຕ່ຜູ້ນ້ອຍ ສ່ວນພວກຜູ້ໃຫຍ່ບໍ່ເຫັນມີໃຜເຫນັງຕິງ ຄນະຈຶ່ງໃຫ້ຜູ້ຂ້າໄປນຳເອົາ ນັກກາຣເມືອງພາຄອສານຄື ພວກ**ນາຍທອງອິນ ນາຍຟອງ ນາຍຈຳລອງ** ໃຫ້ມາຊ່ອຍຄິດ ຊ່ອຍເຮັດ ຜູ້ຂ້າໄປເຖິງ ອຸບົລ ພົບ**ນາຍຟອງ** ແຕ່ເພິ່ນມາບໍ່ ໄດ້

* ລາຍລະອຽດເບິ່ງຢູ່ໃນປັ້ດ 12 ຕຸລາ 1945

ເພາະເປັນຜູ້ແທນຮາສດອນໄທຍ໌ຢູ່ **ນາຍຟອງ** ຈຶ່ງໃຫ້ນາຍ **ອຳພອນ** ມາແທນ ເພາະ ເພິ່ນຜູ້ນີ້ ບໍ່ໄດ້ເປັນຜູ້ແທນ. ຜູ້ຂ້າກັບ**ນາຍອຳພອນ** ເດີນທາງຈາກອຸບົລມາມຸກດາຫານ ເວລານັ້ນ ທະຫານຍີ່ປຸ່ນ ພວມຂ້າມນ້ຳຂອງກັບຄືນປະເທສໄທຍ໌. ຈາກມຸກດາຫານ ຍ່າງມາ ເຖິງນະຄອນພະນົມ ເພາະບໍ່ມີຮົກ ລະຍະທາງ 48 ຫລັກກິໂລແມັດ, ໃນເວລາຍ່າງຕາມ ທາງນີ້ແຫລະ ພວກຜູ້ຂ້າໄດ້ພາກັນຄິດອອກແບບທຸງລາວ ທີ່ໃຊ້ກັນຢູ່ຈົນເຖິງທຸກວັນນີ້ມາ ຕລອດທາງ ຈົນເຖິງວຽງຈັນທັນ (ຂຶ້ນຮົກແຕ່ທາດພະນົມມາ) ຈາກນັ້ນກໍໄດ້ເຂົ້າຮ່ວມຈັດຕັ້ງ **ຮັກບາລລາວອິສຣະ** ຂຶ້ນ ແລະ ປະກາສຄວາມເປັນເອກະຣາຊ ໃນວັນທີ 12 ຕຸລາ 1945 ນັ້ນ ເອງ. ໃນຄນະຮັກບາລລາວອິສຣະນີ້ ຜູ້ຂ້າໄດ້ຖືກແຕ່ງຕັ້ງເປັນທີ່ປຶກສາຂອງກະຊວງສຶກສາ (ໄດ້ປະຕິເສດຕຳແໜ່ງ ຣ.ມ.ຕ.), ໄດ້ເປັນສະມາຊິກສະພາຜູ້ແທນຮາສດອນ, ເປັນກັມ ມະກາຣກໍ່ຕັ້ງ **ສະມາຄົມລາວເປັນລາວ** (ລປລ) ແລະ ເປັນຜູ້ຈັດຕັ້ງຮັກທັມມະນູນ ສະບັບ ແຮກຂອງລາວ ດ້ວຍກາຣຮ່ວມມື ກັບນາຍອຳພອນ ໂດຍອີງຕາມຮັກທັມມະນູນໄທຍ໌.

ຮັກບາລລາວອິສຣະ ດຳເນີນມາໄດ້ເຖິງວັນທີ 23 ເມສາ 1946 ກໍແຕກ ເມື່ອ ຝຣັ່ງສັກບຄືນມາຍຶດວຽງຈັນທັນ ແລະ ແຂວງອື່ນໆໄດ້ອີກ ທະຫານລາວສ່ວນນຶ່ງ ແຕກກຸອຍ ເຂົ້າໄປປະເທສ ຈົນ ໂດຍກາຣນຳຂອງ **ທ້າວສຸມາ** ເມືອງໂຄດ, ຜູ້ຂ້າກໍໄດ້ແຕກຫນີໄປຢູ່ ຫນອງຄາຍຕາມເດີມ, ຂນະແຕກເສີກວຽງຈັນທັນ ນີ້ ຄົນທັງຫລາຍພາກັນຂົນເອົາສິ່ງຂອງ ທີ່ເປັນຂອງຝຣັ່ງສ໌ ຂອງຮັກບາລ ໂດຍທີ່ສຸດ ຜັກຕູຫນ້າຕ່າງເຮືອນກໍງັດເອົາໄປຂາຍ ແຕ່ຜູ້ ຂ້າບໍ່ ໄດ້ເອົາສິ່ງໃດຈັກທໍ່ເມັດງາເລີຍ.

ໃນປີ 1946 ນັ້ນ ປະເທສໄທຍ໌ ໄດ້ມີກາຣເລືອກຕັ້ງຜູ້ແທນຮາສດອນຂຶ້ນໄປທົ່ວປະ ເທສ ຜູ້ຂ້າກໍໄດ້ສມັກຮັບເລືອກຕັ້ງ ທີ່ຈັງຫວັດຂອນແກ່ນ ຕາມຄວາມເຫັນດີ ແລະ ຊັກຊວນ ຂອງຫມູ່ເພື່ອນ, ໄດ້ຮັບຄະແນນນິຍົມດີຢູ່ແຕ່ບໍ່ໄດ້ ເພາະໂຄສນາບໍ່ທົ່ວເຖິງ ແລະ ບໍ່ມີເງິນຈະ ໂຄສນາ. ໃນກາຣສມັກຮັບເລືອກຕັ້ງຜູ້ແທນຄາວນັ້ນ ເສັຽຄ່າປະກັນພຽງ 400 ບາທ ແລະ ຄ່າກຳຍຮູບເງິນຈຳນວນ 400 ບາທ ນີ້ ມີຜູ້ເສັຽໃຫ້ ແລະ ຄ່າປະກັນກໍໄດ້ຄືນ ຜູ້ຂ້າເອງມີ ເງິນພຽງ 15 ບາທທໍ່ນັ້ນ.

ປີ 1948 ຮັກບາລໄທຍ໌ ປະກາສຈັບນັກກາຣເມືອງພາຄອິສານ ຄື **ນາຍຕຽງ ນາຍ ທອງອິນ ນາຍຈຳລອງ ນາຍຟອງ** ເປັນຕົ້ນ ແລະກໍສັ່ງຈັບຜູ້ຂ້າໄປສືບສວນດ້ວຍ ເນື່ອງ ຈາກຜູ້ຂ້າຄຸ້ນເຄີຍ ແລະ ໄປມາຫາສູ່ທ່ານທີ່ກ່າວນາມມານັ້ນ ເປັນກາຣສ່ວນຕົວສເມີ, ຜູ້ຂ້າ ຮູ້ເຮື່ອງ ກອນທີ່ຕຳຣວຈຈະມາເຊີນຕົວ ຈຶ່ງຟ້າວຂ້າມມາວຽງຈັນທັນ (ໃນເດືອນ 12 ປີ 1948). ໃນເວລານັ້ນ ລາວໄດ້ຮັບເອກະຣາຊ ພາຍໃຕ້ກາຣນຳຂອງຝຣັ່ງສ໌ ແລະ ໄດ້ຈັດຕັ້ງ

ສະພາຜູ້ແທນຮາສດອນຂຶ້ນ ແລ້ວແຕ່ປີ 1947. ຂ້າໄດ້ເຂົ້າເຮັດວຽກຢູ່ສະພາຜູ້ແທນຮາສດອນ ໂດຍເປັນເລຂານຸກາຣ, ມາຮອດປີ 1951 ໄດ້ຍ້າຍໄປຢູ່ກະຊວງມະຫາດໄທຊິວ ຄາວ ແລ້ວຍ້າຍມາຢູ່ກົມທັມມະກາຣ ແລະ ນັບແຕ່ປີ 1952 ກໍມາປະຈຳກາຣ ຢູ່ກະຊວງສຶກສາ ໄດ້ຮັບແຕ່ງຕັ້ງເປັນ ກົມມະກາຣວັນນະຄະດີ ຊຸດກໍ່ຕັ້ງ ທີ່ມີນຳກັນ 5 ຄົນ ແລະ ເປັນເລຂານຸກາຣວັນນະຄະດີຕລອດມາ ທັງເປັນອາຈາຣຍ໌ສອນ ວັນນະຄະດີລາວ ຢູ່ວິທະຍາໄລປາວີ ຫລາຍປີ. ຕັ້ງແຕ່ມາຢູ່ກະຊວງສຶກສານີ້ ຜູ້ຂ້າມີເວລາໄດ້ສຶກສາຄົ້ນຄວ້າເອກະສານ ໃບລານ ທີ່ສະສົມທ້ອນໂຮມໄວ້ຕັ້ງແຕ່ຄາວຕັ້ງເປັນ ພຸທບັນດິຕຕ໌ສະພາຈັນທະບູຣີແລ້ວ.

ໃນປີ 1954 ໄດ້ສັມຖາລິອກຕັ້ງເປັນຜູ້ແທນແຂວງວຽງຈັນທນ໌ ໃນພັກຊາຕກ້າວຫນ້າ ແຕ່ບໍ່ໄດ້ ຕໍ່ມາເມື່ອກອງວັນນະຄະດີ ປ່ຽນເປັນກົມ ກໍໃຊ້ເປັນຫົວຫນ້າກອງຕລອດມາ ຮອດປີ ກະສຽນ ອອກກິນບຳນານໃນປີ 1963 ແລະ ໄດ້ເປັນທີ່ເປົກສາສະພາຣາຊບັນດິຕຕ໌ ໃນປີ 1973 ໄດ້ເຂົ້າເປັນຂ້າຣາຊກາຣສັນຍາຈ້າງ ຢູ່ກະຊວງທັມມະກາຣ ແລະ ຕໍ່ມາ ແຕ່ປີ 1972 ກໍໄດ້ເຂົ້າເປັນຂ້າຣາຊກາຣພິເສສ ຂອງກະຊວງສຶກສາທິກາຣ ເພື່ອແຕ່ງຕຳລາຄູ່ມືຄຣູ ໃຫ້ ໂຮງຮຽນມັດທະຍົມ ສືບຕໍ່ມາ ເຖິງປີ 1975.

ຫລັງຈາກປະເທສຊາຕໄດ້ຮັບກາຣປົດປ່ອຍ ໃນວັນທີ 2 ທັນວາ ປີ 1975 ແລ້ວ ຜູ້ຂ້າກໍໄດ້ຮັບຄວາມໄວ້ເນື້ອເຊື່ອໃຈ ຈາກຣັຖບາລໃຫມ່ ໂດຍເຂົ້າເປັນທີ່ເປົກສາວິຊາກາຣ ຄນະກົມມະກາຣ ຄົ້ນຄວ້າວິທະຍາສາດ ແລະ ກາຣສຶກສາ ກະຊວງສຶກສາ.

ຫ້າມຈຳໜ່າຍ

ພາກທີ ສອງ

ຜົນງານ

ກິນເຂົ້າ ກັບ ພາສາລາວ ທຸກຄຳ

ເວົ້າເຖິງຄວາມພາກພຽນ ທີ່ຈະພິທັກຮັກສາພາສາລາວໃຫ້ຄົງຕົວ ແລະ ເປັນພາ
ຫະນະອັນເລິກເຊິ່ງສໍາຄັນຂອງຊາດລາວ ພໍເປັນຜູ້ນຶ່ງ ທີ່ຕໍ່ສູ້ດ້ວຍຄວາມມານະ ແລະ ອິດ
ທິນ. ໃນສະໄຫມສ້າງຕັ້ງພຸທບັນດິຕຕ໌ສະພາ ພາຍຫລັງຕໍ່ສູ້ບໍ່ໃຫ້ຝຣັ່ງສົບລ້າງຕົວຫນັງສື
ລາວແລ້ວ ພໍກໍຮັບຮ້ອນຮຽບຮຽງ ແບບໄວຍາກຣນ໌ ອອກມາຮັບໃຊ້ໃຫ້ທັນກາຣ. ພໍເປັນຜູ້
ສເນີຕົວຫນັງສືເພີ່ມໃຫ້ຄົບຖ້ວນ ເພື່ອພັດທະນາພາສາລາວ ໃຫ້ຮັບໃຊ້ສັງຄົມໄດ້ດີຂຶ້ນ. ຕລອດ
ຊີວິດ ພໍຍິດຫມັ້ນໃນອຸດົມຄະຕິຢ່າງຫນັກແຫນ້ນ ແລະ ມີເຫຕຜິລ ແຕ່ໃນກາຣຕໍ່ສູ້ນັ້ນ ຈະມີ
ທັງບຸກ ລໍຖ້າ ແລະ ກຸຍ ກ້າຫາກວ່າ ຄໍາເຫັນເປັນທີ່ຮັບຮອງໃນກອງປະຊຸມຂອງຄນະກັມ
ມະກາຣແລ້ວ ພໍກໍຍອມປະຕິບັດຕາມ ແຕ່ໃນໃຈຍັງຍິດຫມັ້ນ ແລະ ບໍ່ຍອມທ້າຍ ຍັງຊອກ
ຫາເຫຕຜິລຫລັກກຸານ ຍັງເຮັດວຽກຕໍ່ໄປອີກ ບໍ່ວິທີໃດ ກໍ່ວິທີນຶ່ງ ເພື່ອຍັງຍິນເຫຕຜິລຂອງຕົນ.
ພໍບໍ່ຕໍ່ສູ້ດ້ວຍຄວາມຮຸນແຮງ ຕລອດຊີວິດ ບໍ່ຍອມແລກອຸດົມຄະຕິກັບຍົດກຸາບັນດາສັກ ຫລື
ເງິນຄໍາ.

ຕົກມາເຖິງສະໄຫມທີ່ກອງວັນນະຄະດີ ໄດ້ຮັບກຸານະເປັນກົມ ແລ້ວທາງກາຣກໍແຕ່ງ
ຕັ້ງ ບຸກຄົນທີ່ພະຍາຍາມຈະເຮັດໃຫ້ພາສາລາວສາບສູນໄປນັ້ນ ມາເປັນຫົວຫນ້າ (ອະທິບໍດີ)
ແຕ່ພໍກໍຍັງຍອມເຮັດວຽກເປັນເລຂານຸກາຣຢູ່ທີ່ເດີມ ຍັງຕັ້ງຫນ້າຄົ້ນຄວ້າ ຂີດຂຽນ ແລະ ນໍາ
ສະເນີຢ່າງບໍ່ຢຸດຢັ້ງ ຢ່າງນ້ອຍກໍໄດ້ມີຜົນງານອອກມາສູ່ສາຍຕາ ມະຫາຊົນ ມີປຶ້ມພິມອອກ
ເພີ່ມຂຶ້ນ ພໍຫມາຍເຖິງວ່າ ອໍານາດປົກຄອງທີ່ຢູ່ກ້ອງອິດທິພົນ ພວກໂຮ່ເມືອງຂຶ້ນນັ້ນ ບໍ່ສາ
ມາດລືບລ້າງ ຄວາມເຫັນ ແລະ ຄວາມເຂົ້າໃຈຂອງປະຊາຊົນສ່ວນໃຫຍ່ໄດ້. ດັ່ງນັ້ນ ຄວາມ
ກົດດັນໃຫ້ກຸຍອອກຈາກ ສັງວຽນພາສາລາວ ເວລານັ້ນ ບໍ່ມີຄວາມຫມາຍ, ຈົນເທົ່າວ່າ
ກຶກລະດົມໃຫ້ລາອອກກິນເບ້ຽບໍານານ ກ່ອນທີ່ອາຍຸກາຣຈະເຖິງ. ເມື່ອອອກມາແລ້ວ ພໍກໍຍັງ
ຕໍ່ສູ້ດ້ວຍຄົມປາກກາ ຄື ຂຽນບົດຄວາມອອກທາງຫນ້າຫນັງສືພິມ ເພື່ອສເນີຄວາມເຫັນ
ກ່ຽວກັບກາຣປັບປຸງຫລັກກຸານຂຽນພາສາລາວ (ໃນເວລານັ້ນ ຫາງສຽງຂອງມະຫາຊົນ
ແມ່ນເຫັນພ້ອມນໍາຫລັກກຸານທີ່ພໍ່ຂຽນຕາມເຄົ້າ) ຈົນຄນະກັມມະກາຣວັນນະຄະດີ ທ່ານນຶ່ງ
ປະກາສວ່າ ຈະຟ້ອງມະຫາສິລາ ທີ່ຂຽນຜິດຈາກພຣະຣາຊໂອງກາຣ ເລກທີ 10⁶. ແຕ່
ທາງຮັກບາລ ກໍເອົາຜິດພໍ່ໄດ້ ໃນເມື່ອສະຖານທີ່ຣາຊກາຣ ແລະ ຮ້ານຄ້າ ຈໍານວນຫລາຍ

* ພຣະຣາຊໂອງກາຣເລກທີ 10 ແມ່ນກົດຫມາຍໃຫ້ຂຽນພາສາລາວແບບກະເທີນ ຄື ໃຊ້ຕົວສະກົດພິເສສ
ຢູ່ກາງຄໍາ ແຕ່ຕົວສະກົດແມ່ທັງ 8 ຢູ່ທ້າຍຄໍາເຊັ່ນໃນຣະບອບເກົ່າ (1949 ຮອດ 1975)

ສິບແຫ່ງໃນນະຄອນຫລວງ ວຽງຈັນທົນ ກໍຂຽນປ້າຍສະກົດຕາມເຄົ້າ ເຊັ່ນ : ໂຮງຫມໍ ສຣີ ສວ່າງວົງສ໌, ບໍຣິສັທພຣະອາທິຕ ເປັນຕົ້ນ. ຍ້ອນມີຄວາມເຫັນຂັດແຍ່ງກັບກົມມະກາຣຫລາຍ ທ່ານຕລອດມາ ເມື່ອທາງຮັກບາລ (ວຽງຈັນທົນ) ຈັດຕັ້ງ ຣາຊະບັນດິຕຕ໌ສະພາລາວຂຶ້ນ ຈຶ່ງບໍ່ມີຊື່ ມະຫາ ສິລາ ເປັນກົມມະກາຣ. ເຫດການຜ່ານໄປຫລາຍປີ ຄົງຈະແມ່ນເພື່ອສ້າງ ຄວາມເຊື່ອຫມັ້ນໃຫ້ແກ່ສະຖາບັນດັ່ງກ່າວ ຈຶ່ງມີການເຊີນໃຫ້ມະຫາ ສິລາ ເຂົ້າເປັນສະມາ ຊິກຣາຊະບັນດິຕຕ໌ສະພາລາວ ຊຶ່ງພໍ່ກໍຮູ້ດີວ່າ ກົມເຊີນຕາມວາດ ພໍ່ບໍ່ໄດ້ມີຄວາມຍິນດີ ແຕ່ ປະກາຣໃດ. ເມື່ອມີໂອກາດ ກໍຍັງສະແດງຄວາມເຫັນແບບກົງໄປກົງມາ ຈຶ່ງມີທາງສຽງຢູ່ ທາງນອກສະພາວ່າ ມະຫາ ສິລາ ເຂົ້າໄປເປັນຝ່າຍຄ້ານ.

ການຄັດຄ້ານຂອງພໍ່ ຕລອດມາ ແມ່ນຄັດຄ້ານທຸກການກະທຳ ທີ່ພະຍາຍາມຈະ ລົບລ້າງ ຄວາມເປັນຣະບຽບ ຈົບງາມຂອງຫລັກພາສາລາວ ແລະ ສັບສຳນວນ ວິທີແຕ່ງທີ່ ມີມາຕະຖານສົມບູນແບບ ມາແຕ່ບູຮານແລ້ວ. ພໍ່ຢາກໃຫ້ທຸກຄົນເຫັນໄດ້ວ່າ ພາສານັ້ນ ແມ່ນສິ່ງຍອດຍິ່ງຂອງວັດທະນະທັມ. ກ່ອນທີ່ຊາຕິດຈະເອກອ້າງໄດ້ວ່າ ຊາຕິນມີວັດທະນະ ທັມນັ້ນ ຕ້ອງເບິ່ງທີ່ພາສາປາກເວົ້າ ແລະ ຂຽນ. ສະນັ້ນ ພໍ່ຈຶ່ງຢາກໃຫ້ພາສາລາວໄດ້ຮັບ ການທະນຸບຳລຸງ ໃຫ້ຄົງຄວາມເປັນເອກໄດ້ ໂດຍການພັດທະນາຫລັກໄວຍາກຣນ໌ ແລະ ການ ຕໍ່ເຕີມເສີມຕື່ມຕົວຫນັງສື ເພື່ອໃຫ້ພາສາຂອງເຮົາ ບໍ່ຫລ້າຫລັງຫມູ່ ແຕ່ຫາກສາມາດຮັບໃຊ້ ໃຫ້ມີຄວາມສະດວກສະບາຍ ເຂົ້າໃຈງ່າຍ ທັງຫນັກແຫນ້ນ. ພາສາບັງຄັບຢູ່ໃນຫລັກການທີ່ ມີມາຕະຖານດີ ຈຶ່ງຈະຂຽນປຽບທຽບກັບ ພາສາອື່ນໄດ້ ບໍ່ຫລຸດໂຕນເກີນໄປ. ພໍ່ເວົ້າສເມີ ວ່າ " ໃນ ເມື່ອຂອງເຮົາມີມາແຕ່ເຕີມແລ້ວ ເພິ່ນໃຊ້ມາ 6 -700 ປີ ມີຄຸນປໂຍດ ເຮົາບໍ່ ແກ້ງທໍ່ເພິ່ນ ສັງຊິມາລົບລ້າງໄປ ໃຫ້ມັນສູນເສັຽເອກະລັກຂອງຊາຕ. ຕ້ອງເຮັດໃຫ້ຄົນລາວ ທີ່ຢູ່ໃນທົ່ວໂລກ ບໍ່ວ່າຈະໄປເປັນສັນຊາຕໃດກໍຕາມ ຫັນມານັບກື ເຊື້ອກື ສັດທາ ແລະນຳໃຊ້ ພາສາລາວ ທີ່ຫນ້າເອກອ້າງທະນົງໃຈຂອງເຮົານີ້ "

ດັ່ງນີ້ແລ ຫລາຍຄົນຈຶ່ງໃຫ້ຄຳປຽບທຽບພໍ່ວ່າ "ກິນເຂົ້າກັບພາສາລາວທຸກຄຳ"

ຈາກກອນລຳ ສູ່ພົງສາວະດານລາວ

ຕາມປວັດທີ່ເລົ່າໄວ້ໃນປຶ້ມຫົວນີ້ ພໍ່ບອກວ່າ ໄດ້ຮັບອິດທິພົນກາຣພັງ ອ່ານ ແລະ ແຕ່ງກາບກອນ ມາແຕ່ຍັງເປັນເດັກນ້ອຍ ອາຍຸ 12 ປີ. ພໍ່ແຕ່ງສານຕອບອ້າຍບ່າວໃຫ້ເອື້ອຍ ຮັກ ແລະ ຍັງຮັບຂຽນສານໃຫ້ອີກຫລາຍໆຄົນ ໃນຕອນຕໍ່ມາ. ພອນສວັນດ້ານນີ້ ໄດ້ຮັບກາຣ ຝຶກຝົນມາເລື້ອຍໆ ຈົນມື້ນຶ່ງ ກໍເຫັນຜົນປະຈັກຕາວ່າ ເປັນວິຊານາກິນອັນນຶ່ງຂອງພໍ່.

ສ່ວນທີ່ຕົກທຸກໄດ້ຍາກ ຢູ່ແຂວງຫນອງຄາຍ ຄົນລະຟາກນ້ຳຂອງກັບ ວຽງຈັນທນີ້ ນີ້ເອງ ພໍ່ຕ້ອງຕໍ່ສູ້ດິນຮົນ ເພື່ອຄອບຄົວ ຊຶ່ງນັບມື້ນັບຂຍາຍໃຫຍ່ຂຶ້ນ. ແມ່ເລົ່າວ່າ ໄດ້ອົບພະ ຍົບຄອບຄົວ ອອກໄປຢູ່ບ້ານຫນອງກ່ອມເກາະ - ຫນອງເດີນ ເພື່ອໄປຕັ້ງຕູບຫາປາກິນ ແລະ ເຮັດສີ່ມ ເຮັດປາແດກຂາຍ. ເວລານັ້ນ ມີລູກຫລານນ້ອງນຸ່ງຕິດຕາມໄປຢູ່ນຳ ເພື່ອຊ່ອຍຫາ ປາ ແລະ ປຸກແປງເຮືອນຊານ, ແລ້ວກໍເລີ່ມມີຄົນມາຂໍກອນລຳ. ໃນເບື້ອງຕົ້ນ ແມ່ນຫມໍລຳ ທີ່ມີຊື່ສຽງແດ່ແລ້ວ ມາຂໍໃຫ້ພໍ່ແຕ່ງກອນໃຫ້. ວິທີຂອງພໍ່ ກໍຄືໃຫ້ເຂົາລຳໃຫ້ເບິ່ງ ທ່າທາງລຳ ແລະ ສຽງເປັນແນວໃດ ແລ້ວພໍ່ກໍແຕ່ງກອນ ໃຫ້ກຶກກັບແວວ-ວາດລຳຂອງຜູ້ນັ້ນ. ບໍ່ດົນກໍມີ ສຽງຊາລີໄປວ່າ ມະຫາ ສິລາ ເປັນອາຈານອາຣຍ໌ຫມໍລຳ ມີຫມໍລຳຮຸ່ນໃຫມ່ໆ ມາຂໍຮຍນນຳ ຊຶ່ງ ຄວາມແມ່ນແທ້ ພໍ່ບໍ່ໄດ້ສອນທຳນອງລຳ ແຕ່ຢ່າງໃດ. ພໍ່ສຽງບໍ່ດີ ຮູ້ວິທີລຳ ຮູ້ທຳນອງ **ແຕ່ສຽງບໍ່ໄດ້ ພໍ່ພຽງແຕ່ ແຕ່ງກອນທີ່ເຫມາະກັບຜູ້ລຳ.** ຫມໍລຳແຕ່ລະຄົນ ລຳບໍ່ຄືກັນ ບາງ ຄົນເກັ່ງທາງກ້ຽວ ເດີນດົງ ກຳມກະທູ້ຕອບບັນຫາ ວັນນະຄະດີ ຊາດົກ ປວັດສາດ ດ່າສຽດສີ ຫລື ອື່ນໆ ແຕກຕ່າງກັນໄປ. ພໍ່ໃຊ້ເວລາຢູ່ກັບວຽກນີ້ ພຽງແຕ່ 2 ປີປາຍ ກໍປະກົດມີກອນ ຫລາກຫລາຍ ຈຳນວນກວ່າສອງຮ້ອຍກອນ ຫລົງເຫລືອ ເປັນຕົ້ນສະບັບລາຍມື ມາຮອດ ທຸກວັນນີ້. ສ່ວນກອນອີກຈຳນວນຫລາຍ ບໍ່ມີຕົ້ນສະບັບ ຍ້ອນວ່າ ບາງຄັ້ງ ຫມໍລຳມາຈັ ເອົາກອນ ພໍ່ກໍໃຫ້ເຂົາຂຽນເອງ ສ່ວນພໍ່ກໍນຶ່ງເວົ້າເປັນກອນໄປ ຈົນບໍ່ຈື່ຄືນວ່າເນື້ອໃນມີແນວ ໃດແດ່. ເວລານັ້ນ ຂ້າພະເຈົ້າ ເປັນເດັກນ້ອຍ ຄວາມທີ່ໄດ້ຟັງພໍ່ອ່ານກາບກອນສຽງແຮງໆ (ເວລາແຕ່ງ ພໍ່ຈະເວົ້າສຽງດັງໄປນຳ ເພື່ອຊອກສຽງສັມຜັດ) ຈົນໂຕເອງກໍຕິດນິດໄສມັກອ່ານ ກາບກອນ ແລະ ມັກຟັງລຳ ມາແຕ່ອາຍຸ 7 ປີ ເວລາຫມໍລຳມາເຮືອນ ຂ້າພະເຈົ້າຈະບໍ່ຍອມ ໄປຫລິ້ນທາງອື່ນ ຢູ່ກຳພັງຈະມ່ວນກວ່າ ເພາະພວກຫມໍລຳມາເທື່ອລະຫລາຍໆຄົນ ມີທັງ ຫມໍແຄນ ກຳເປັນຫມໍລຳຍິງສາວງາມໆ ຈະມີຜີ້ລ້ຽງມານຳອີກ. ເວລາຂະເຈົ້າຊ້ອມກອນ ມີ ກາຣມ່ວນຊື່ນ ໂຮ່ແຊວໄປພ້ອມ ເປັນບັນຍາກາດ ທີ່ຂ້າພະເຈົ້າຝັງໃຈຕລອດມາ. ພໍ່ນຶ່ງຢູ່

ກາງຫມູ່ຍິງຊາຍ ລຳໄປເວົ້າໄປ ສ່ວນພວກຂະເຈົ້າກໍທັງຈິດ ທັງລຳ ປ່ຽນຜຽນກັນຂຶ້ນ. ພວກ ຫມໍລຳມາ ກໍມັກມີຂອງຕ້ອນຂອງຝາກ ມີຮອດເຂົ້າສານມາໃຫ້. ພໍ່ຂາຍກອນລຳ ບໍ່ມີລາຄາ ຕາຍຕົວ ເອົາແຕ່ໃຜຈະໃຫ້ ນັບແຕ່ໃຜຈະໃຫ້ ນັບແຕ່ສິບບາທ ຊາວບາທ ຂຶ້ນໄປ (ສະໄໝນັ້ນ ພໍ່ເງິນເດືອນ 250 ບາທ). ຜູ້ໃດບໍ່ມີ ກໍບໍ່ໃຫ້ ບາງຄົນເອົາກອນໄປລ້າງ ສັນຍາວ່າໄປລຳໄດ້ ເງິນແລ້ວ ຈະມາຈ່າຍ ບາງຄົນເປັນຫມໍລຳໃຫຍ່ ກໍໃຫ້ຫລາຍ ມີຂອງມາຝາກຫລາຍ ເປັນ ຈຳພວກຂອງກິນ ຄື ເປັດ ໄກ່ ປາ ພໍ່ກໍໃຫ້ແມ່ແຕ່ງມາສູ່ກັນກິນ ຊຸມແຊວກັນ ເປັນແນວນັ້ນ ມາ ຈົນເປັນທີ່ຊຳລືໄປທົ່ວພາຄອສານ ຂອງປະເທສໄທຍ໌ວ່າ ກ້າໃຜໄດ້ກອນມະຫາສິລາໄປ ລຳແລ້ວ ມີແຕ່ທາງຊນະ.

ເລື່ອງກໍມີຢູ່ວ່າ ພໍ່ນັ້ນ ອ່ານຫນັງສືຜູກມາຫລາຍ ແລະ ກໍສົນໃຈນຳຂໍ້ມູນທາງປວັດ ສາດ ບໍ່ວ່າແຕ່ຂອງລາວ ປວັດຂອງປະເທສອື່ນໆ ພໍ່ກໍອ່ານຫລາຍ ທັງສໄມນັ້ນ ພໍ່ເຮັດວຽກ ເປັນພະນັກງານຈິດຂ່າວວິທະຍຸ (ຢູ່ຫນອງຄາຍ) ຮູ້ຂ່າວສານຂອງທົ່ວໂລກ. ເວລາແຕ່ງ ພໍ່ ຈະເລັງໃສ່ ກະທູ້ທາງປວັດສາດ ຂາວສານ ແລະ ວັນະຄະດີ/ສາສນາ. ເອົາເນື້ອຫາສາລະ ແທ້ໆ ທີ່ເພິ່ນຮູ້ ແລະ ຢາກໃຫ້ຄົນຮູ້ນັ້ນ ສອດໃສ່ເຂົ້າໄປ. ເວລາຫມໍລຳເຂົ້າສູ່ກັນກາມກັນ ຝ່າຍທີ່ເປັນລູກສິດ ມະຫາສິລາ ຈະຊນະ ຍ້ອນມີກອນຈຳພວກດັ່ງກ່າວນີ້ເອງ. ພໍ່ເຄີຍສ້າງ ຫມໍລຳທີ່ຫນຸ່ມນ້ອຍ ໃຫ້ໂດ່ງດັງກາຍເປັນອັສະວິນຫມໍລຳມາແລ້ວ ພາຍໃນຄືນດຽວ ຄື **ຫມໍ ລຳວັນ** ຢູ່ບ້ານເບີດເມືອງບາງ ຈັງຫວັດຫນອງຄາຍ ລຳສູ້ກັບ ຫມໍລຳໃຫຍ່ ສາວທອງບາງ ຈາກຂອນແກ່ນ ຈົນຊອດແຈ້ງ ຢູ່ວັດອຸບມຸງ ປີ 1952. ສາວທອງບາງ ອາຈາຣຍ໌ຮຸ່ນແມ່ ໂຕນຮ້ານ ຈຳນົນຕໍ່ກອນປວັດສາດອັນຫລວງຫລາຍ ທີ່ຫມໍລຳວັນ (ຫມໍລຳບ່າວນ້ອຍຮຽນ ລຳໃຫມ່ຊື່ໆ) ຕັ້ງກະທູ້ກາມ ມີນັບແຕ່ປວັດເຈົ້າອະນຸ ມາຮອດສົງຄາມໂລກຄັ້ງທີສອງ. ລັກ ສະນະກາຣແຕ່ງບົດປວັດສາດ ແລະ ຂ່າວສານຂອງພໍ່ ຈະບັນຍາຍແບບຕົວເອງເປັນຕົວລະ ຄອນ ວ່າຕົນ ໄດ້ໄປສັມຜັດເຫຕກາຣມາເອງ. ຜູ້ຟັງຈິ່ງຕິດໃຈເຊື່ອ ແລະ ອອນຊອນໄປນຳ.

ຊີວິດນັກຄົ້ນຄວ້າ

ວັນເວລາທີ່ອຸທິດໃຫ້ວຽກງານຄົ້ນຄວ້າ ທີ່ຫລວງຫລາຍທີ່ສຸດ ຂອງພໍ່ອີກສາມນຶ່ງ ແມ່ນຕອນມາເຮັດວຽກຢູ່ກອງວັນນະຄະດີ ຂອງກະຊວງສຶກສາ. ເລີ່ມຕົ້ນ ພໍ່ນຶ່ງເຮັດວຽກຢູ່ຫໍພຣະແກ້ວ ຊຶ່ງເປັນຫໍພຣະສມຸດ (ສືບທອດຈາກ ຫໍພຣະສມຸດວັນຈັນທ໌ - ຂອງ ພຸທບັນດິຕຕ໌ສະພາ) ພໍ່ນຶ່ງລິຈະນາຫນັງສືທີ່ສຳຄັນໆ ເຊັ່ນ ສຽວສວາດ, ນາງຕັນໄຕ ກວດທານຄືນປື້ມທີ່ເຄີຍລິຈະນາຢູ່ບາງກອກ ເອົາມາພິມເປັນຕົວອັກສອນລາວ ມີຜູ້ຕິພິມຕິດໃຫ້ແຕ່ພຽງຄົນດຽວ. ເວລາແປຫນັງສື ພໍ່ກໍຄິດພໍ້ ວິເຄາະໄປນຳ ຈຶ່ງຂຽນບົດວິເຄາະເອົາໄວ້ ຈາກນັ້ນ ກ່ອນຈະໄດ້ໂຮມພິມເປັນເຫລັ້ມ ພໍ່ຈຶ່ງຄິດອອກສະເໜີໃຫ້ກະຊວງສຶກສາທິການ ອະນຸມັດອອກເປັນວາລະສານລາຍເດືອນ ພໍ່ຕັ້ງຊື່ວ່າ **"ວັນນະຄະດີສານ"** ໃນນີ້ຈະລົງພິມບົດທີ່ພໍ່ລິຈະນາ ແລະ ຄົ້ນຄວ້າໃຫມ່ໆ ເພື່ອຍັງສຽງຜູ້ອ່ານ ພັງຄວາມຄິດເຫັນວ່າ ໃຜຈະວ່າແນວໃດ. ຈາກນັ້ນກໍມີການໂຮມເປັນເຫລັ້ມ. ວັນນະຄະດີສານອອກເປັນປົກກະຕິຢູ່ເກືອບສາມປີ ຈົນກອງວັນນະຄະດີໄດ້ຍົກຖານະຂຶ້ນເປັນກົມ ແລະ ມີການແຕ່ງຕັ້ງຄນະກັມມະການວັນນະຄະດີ (ໃນລະດັບຊາຕ) ຂຶ້ນ. ຜົນງານໃຫມ່ໆຂອງພໍ່ ໄດ້ສະເໜີຜ່ານ ຄນະກັມມະການວັນນະຄະດີ ກໍມີຄື ພົງສາວະດານລາວ, ວັດຈະນານຸກົມລາວ ໄວຍາກຣນ໌ລາວ ແລະ ອື່ນໆ.

ແຕ່ປີ 1951-56 ນອກຈາກເຮັດວຽກປະຈຳຢູ່ກອງວັນນະຄະດີແລ້ວ ພໍ່ຍັງທຽວໄປສອນໂຮງຮຽນປາລີ ແລະ ສອນວິຊາພາສາປາລີ ຢູ່ວິທະຍາໄລປາວີ (ລີເຊ) ອີກ. ຂ້າພະເຈົ້າເອງກໍໄດ້ຮຽນຢູ່ຫ້ອງ ມ.1 ແລະ ມ.2 ນຳເພິ່ນ. ການສອນຂອງພໍ່ນັ້ນ ບໍ່ພຽງແຕ່ສອນພາສາປາລີ (ເລີ່ມຈາກໄວຍາກຣນ໌. . .) ແຕ່ຍັງສອດແຊກດ້ານວັນນະຄະດີ ປັດສາດ ພຸທສາສນາ ແລະ ເລົ່າ ນິທານທຸກປະເພດ ໃຫ້ນັກຮຽນພັງ ຈົນວ່ານັກຮຽນຫ້ອງອື່ນທີ່ບໍ່ໄດ້ຮຽນພາສາປາລີ ກໍສວຍໂອກາດມາແຫຍ້ພັງນຳຈົນລື້ນຫ້ອງ. ຫລາຍຄົນຍອມຮັບມາຈົນເຖິງທຸກວັນນີ້ວ່າ ໄດ້ພັງປັດສາດກາຣຕ໌ສູ້ ຂອງພຣະເຈົ້າອະນຸ ກາຣເຕົ້າໂຮມແຜ່ນດິນເປັນອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ຂອງພຣະເຈົ້າຟ້າງຸ່ມ ແລະ ເຮືອງກາຣຕ໌ສູ້ກັບສຍາມຫລາຍຍຸກຫລາຍສາມ ຈາກປາກຂອງພໍ່ຢູ່ລີເຊ ໂດຍທີ່ເພິ່ນບໍ່ຮູ້ຊື່ຮູ້ຫນ້າ ວ່າເປັນລູກສິດແຕ່ຢ່າງໃດ.

ຮວມຄວາມແລ້ວ ການເຮັດວຽກຄົ້ນຄວ້າຂອງພໍ່ທຸກຢ່າງ ກ່ອນທີ່ຈະມາໂຮມພິມເປັນຜົນງານສຳຄັນ ລ້ວນແຕ່ໄດ້ຜ່ານການທົດສອບຍັງສຽງ ຈາກມະຫາຊົນເປັນຢ່າງດີ. ແຕ່ທຸກຜົນງານຄົ້ນຄວ້າ ພໍ່ຈະພະຍາຍາມປຽບທຽບຂໍ້ມູນ ກັບຜົນງານຜູ້ອື່ນໆ ທີ່ເຮັດມາກ່ອນ

ແລ້ວສລຸບວ່າ ນີ້ແມ່ນຂໍ້ມູນ ທີ່ເພິ່ນເອງຫາມາໄດ້ ນີ້ແມ່ນຄຳສັນນິຖານຂອງເພິ່ນ ອາດບໍ່ຖືກ ຕ້ອງຫມົດ ທ່ານຜູ້ໃດຄື້ນຄວ້າພົບຂໍ້ມູນໃໝ່ ມີຄວາມເຫັນທີ່ແຕກຕ່າງ ເຫັນມີອັນໃດ ກໍ່ເພິ່ມ ເຕີມອີກ ແຮ່ງຈະເປັນກາຣດີ. ເພິ່ນຈະວ່າແນວນີ້ສເມີ.

ກາຣຄື້ນຄວ້າ ລິຈະນາ ແລະ ຈັດພິມຂອງພໍ່ ທັງຫມົດທີ່ຜ່ານມາ ລ້ວນແຕ່ເກີດ ຈາກຄວາມປາກຸນາອັນແຮງກ້າ ຢາກໃຫ້ຄື້ນທັງຫລາຍໄດ້ຮູ້ ໄດ້ອ່ານ ແລະ ເຫັນໄດ້ວ່າ ຄື້ນຊາຕລາວເຮົານີ້ ມີປັດຄວາມເປັນມາທີ່ສຳຄັນ ຫນ້າຮູ້ ມີຄວາມຫມາຍຕໍ່ສັງຄົມມະນຸດ ເພາະຊາຕລາວມີວັດທະນະທັມອັນອຸດົມສົມບູນ ມີຄ່າສູງທາງດ້ານແນວຄິດຈິດໃຈ ຄວາມ ຄິດຂອງພໍ່ ຍາມໃດກໍ່ເປັນຄຣູ ຄື້ສິ່ງຄວາມຮູ້ຕ່ຳໄປ. ຫລັກຫມັ້ນໃນກາຣເຮັດວຽກ ແມ່ນເພື່ອ ສ່ວນຮວມ ເພື່ອຊາຕ. ຜົນງານແມ່ນເພື່ອເປັນວິທະຍາທານ ໄວ້ໃຫ້ລູກຫລານຜູ້ເກີດໃໝ່ ໃຫຍ່ລຸນ. ກາຣຄິດຫງ່ານຳວຽກຄື້ນຄວ້າຂອງພໍ່ນັ້ນ ແມ່ນແຕ່ໃນຊົ່ວໂມງສຸດທ້າຍ ຂອງຊີວິດ ກ່ອນຈະເຂົ້າສູ່ສະພາບຫລັບເລີກ (ໂຄມາ) ຢູ່ໂຮງຫມໍມະໂຫສິດ (ວັນທີ 13 ກຸມພາ 1987) ພໍ່ຍັງສັ່ງຂ້າພະເຈົ້າວ່າ :

- ໃຫ້ຈັດພິມທ້າວຮຸ່ງທ້າວເຈືອງໄວ້ - ຕ້ອງໃຫ້ຄື້ນຮູ້ວ່າ ຫນັງສືເຮື້ອງນີ້ ສຳຄັນ ຫລາຍ - ບໍ່ແມ່ນລະດັບຊາຕ ແຕ່ແມ່ນລະດັບໂລກພຸ້ນ !

ນັ້ນແມ່ນຄຳເວົ້າທີ່ເປັນພິໄນກັມຂອງພໍ່ ພວກເຮົາຜູ້ເປັນລູກ ພ້ອມກັບເພື່ອນຮ່ວມ ງານທັງພາຍໃນ ແລະ ຕ່າງປະເທສຫລາຍຄື້ນ ພວມປະຕິບັດພາຣະກິດ ອັນສຳຄັນນີ້ ເປັນ ແຕ່ລະບາດກ້າວໆໄປ.

ວຽງຈັນທນ໌, 20 ມິຖຸນາ 2004
ດາຣາ ວິຣະວົງສ໌ ກັນລະຍາ